

A sorolási adatoktól a névtérig - a besorolási adatok kontrolljának kutatástörténete

Komjáthy Miklósné Domonkos Katalin emlékére

DUDÁS ANIKÓ

„Az egységesített névforma retrospektív feldolgozásban: az a név, amely a feldolgozásra kerülő korszakban **a szerző műveinek többségén** a legteljesebb alakban fordul elő. Kurrens feldolgozásban: az utolsó névforma.”

Szabályzatok a retrospektív bibliográfia [1921-1944] szerkesztéséhez. 1970. aug. 18. Kézirat. Fol. 7., verso, K. M. kéziratos bejegyzése

Előhang

A témához kötődő kulcsfogalmakhoz (*authority control; authority file – autorizálás vagy auktorizálás; autorizálási adatállomány*) kapcsolódóan szer-teágazó és gazdag külföldi elméleti és pragmatikus szakirodalom bontakozott ki. Ha ezek nyomában a magyar terminológia kialakításán kezdünk el fáradni, a fogalmi meghatározásokban nehézséget je-

lent az, hogy az eredendő angol szakterminológiai használat sem egységes, a meghatározások nem egyöntetűek, az információelméleti kutatások és a technikai körülmények gyors változása miatt pedig a kifejezések folytonos újraértelmezésére van szükség.

Az auktorizálás tevékenységéhez kötődő fogalmak egy részének jelölésére a *manuális korszakban* meg-

alkotott, papír alapú dokumentációs–tájékoztató műfajok (katalógus, bibliográfia) *terminológiája* vált használatossá: *besorolási adat*, *egységesített besorolási adat*, *egységesítés*, *besorolási adatok egységesítése*, *ellenőrzése*. A terminus technikusok magyar megfelelői részben az 1979-től kiadásra kerülő MSZ 3440 szabványcsalád fogalommeghatározásai, részben pedig VAJDA Erik 1990-ben írt, a magyar kifejezések megalkotására irányuló kísérlete nyomán kerültek be a szakmai szóhasználatba. Jelen összefoglalóban – e terminológiától még nem elszakadva – a tevékenység egészére inkább a *besorolási adatok kontrollja* kifejezést használom. A millenniumi ezredfordulóra e terminológia elavulttá vált, szükségessé téve a műszavak megújítását, ugyanakkor más, kapcsolódó fogalmak megkonstruálását és explikációját is.

Egy lehetséges, megújított terminológia elméleti kontúrjainak körvonalazása egy következő tanulmány feladata lesz. A javasolt, új műszavakhoz kiinduló alapul szolgáltak a jelen áttekintésben is említett szakirodalmi források, azok elemzése és összevetése. Az új műszavak, kifejezések szisztematikus ismertetését elodázva, a jelenlegi áttekintésben – ahol ez lehetséges volt –, a magyar terminusokat igyekeztem az eddigi szóhasználattal megegyező módon alkalmazni, s csak helyenként utalok pre-explikatíven az egyes javasolható kifejezésekre, ilyenek például: *au(k)torizálási rekord*; *hozzáférési pont*; *au(k)torizált névalak / normálforma*; *au(k)torizálás / normálás*; *au(k)torizálási állományok*.

A *besorolási adatok* kérdése mindenkor szorosan kapcsolódott a bibliográfiai munka, a katalógizálás, a dokumentumok leírásait felhasználó keresőeszközök megteremtésének gyakorlatához és elméletéhez.

A *besorolási adatok kontrollja* (a szóösszetétel harmadik tagjául használatos az „ellenőrzése” kifejezés is) és a *besorolási adat-állományok* iránti érdeklődés az integrált könyvtári rendszerek színrelépésével, az online adatbázisépítés megindulása óta

vált elkülönült kutatási témává, ekkor merült fel ugyanis a hozzáférési pontok működtetésének problémaköre a szinkron, több munkaállomásról épülő katalógusban és az integrált hálózati információs rendszerekben. A besorolási adatokkal való foglalkozás korábban inkább csak az egy helyi rendszeren vagy ugyanazon szabályzaton alapuló katalóguson (bibliográfián) belül a tételrendezésre, a rendezéshez használt címtételfejek, a rendszavak alakítási kérdéseire és megválasztásának módjára korlátozódtak. Mindaz, amit ma a *besorolási adatok kontrolljának* (authority control) alatt értünk, számítógépes környezetben, a különféle információtechnológiai alkalmazások révén került előtérbe és tudatosodott a dokumentációs humánszférában. A manuális katalógusokban és a rokon, hagyományos tájékoztató műfajokban a problémakör csak töredékeiben jelent meg, sok esetben utólag, a mai fogalmaink szerint értelmezett témakör előzményeként emeljük be a hajdani gyakorlati megoldásokat vagy elméleti megnyilvánulásokat.

A kérdéskörnek – történeti és mai aspektusaiban is – külföldön, főleg angol nyelvterületen, kiterjedt szakirodalma van. Magyar vonatkozásban nagyon kevés szakmai megnyilatkozást, több gyakorlati megvalósulást találunk. Kutatástörténeti áttekintéssel a témakör mai és történeti vonatkozásainak megismertetéséhez szeretnék hozzájárulni.

Besorolási adatok

Besorolási adatok a katalógus- és katalógizálástörténeti művekben

A könyvtártudományi szakirodalom nem bővelkedik a katalógizálás történetéről írt összefoglaló monografikus művekben vagy tanulmányokban. A meglévő írások főként kronologikus tárgyalásmódban tartalmaznak a tételek rendezéstechnikájára is megállapításokat, a hangsúlyt a katalógusok, bibli-

ográfiai létrejötteinek történetére, a leírási gyakorlatra, a kialakult módszerek ismertetésére, ezek hagyományozódásának történéscentrikus folyamatára helyezve.

Jelen nézőpontunkból az egyik legfontosabb történeti munka Dorothy M. NORRIS: *A History of Cataloging and Cataloging Methods 1100-1850* (1959) c. kötete, s témánk szempontjából hasonló jelentőségű Ruth French STROUT: *The Development of the Catalog and Cataloging Codes* (1956) c. tanulmánya, ez utóbbi, habár „csak” folyóiratcikkszerű terjedelmű, elmélyült kutatás alapján, megkülönböztetett figyelemmel tárgyalja a besorolási adatok kialakulását is a civilizáció történetének kezdetétől. További értékes munkák az ókorra és középkorra vonatkozó rendezéstechnikák felkutatását nézve Rudolf BLUM: *Kallimachos und die Literaturverzeichnis bei den Griechen* (1977) és *Die Literaturverzeichnis im Altertum und Mittelalter* (1983) c. könyvei. Magyar nyelven SZELLE Béla két kötetben kiadott általános katalógizálástörténettel foglalkozó (1962) egyetemi jegyzete szolgálhat útmutatóként. Tömör áttekintést ad a katalógizálás történetéről RÁ CZ Ágnes (2001) a Könyvtárosok kézikönyve 2. kötetének egyik fejezetében.

A magyar katalógusok korai fejlődéstörténetének fő kontúrjai rajzolhatók meg a *Keserű Bálint* által 1979-ben elindított XVI-XVIII. századi olvasmánytörténeti alapkutatások, illetve azok forrásközléseinek alapján. A föllelt jegyzékek, katalógusok szöveges kiadásai forrásbibliográfiai (*Könyvtártörténeti füzetek* c. sorozat, 1981–) és adattár-sorozatban (*Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*) láttak napvilágot, egy részük az eredeti könyvlisták betűhív átiratával készült (MONOK 1993). A források összesítésének eredményei adatbázisba kerülnek (Eruditio), s noha e program alapcélja az olvasmányműveltség kutatásának alapbázisát megteremteni, nem pedig általában a katalógus – vagy katalógizálástörténet kutatása, – a föllelt katalógusok eredeti szövegközléseinek kompilációja a

soroláshoz használt névformák történeti rétegződéseit is kirajzolhatja.

A történeti munkákból témánkhoz kapcsolódóan elsősorban a katalógusok, bibliográfiák összeállítására vonatkozó kutatások megállapításai a mérvadóak, amelyek egyben jelzik az egyes korszakokra jellemző szemléletmód alakulását és a katalógus funkcióiról való gondolkodás megjelenését is.

Általánosan elfogadott az a nézet, miszerint a katalógusokat kezdetben (ókor, középkor) inventáriumi céllal készítették, később váltak az egyedi művek vagy könyvek megkeresését szolgáló eszközzé; sokáig a könyvek polcokon való elhelyezését tükrözték tartalmi (szakrendi) vagy formai-fizikai szempontok (nagyság, proveniencia, nyelv, szín stb.) szerint, s csak a XVIII-XIX. században vált szokásossá a katalógus függetlenítése a könyvek fizikai elrendezésétől – a tételek szerző, cím vagy másféle alaki-műfaji tulajdonságát jelölő és ezek alapján csoportosító rendszavak alkalmazásával.

A katalógizálásról és katalógusokról való elméleti gondolkodás kialakulásának történetében Svetlana JANČIĆ (1996), négy korszakot különít el: a korai fázisban a könyvek regisztrálásához kapcsolódó munka, a katalógus szerkezetére vonatkozó módszerek leírása volt jellemző (pl. Hyde); a második szakasz módszeresen és aprólékosan megszerkesztett szabálygyűjtemények létrejöttében nyilvánult meg (Panizzi, Cutter, Dziatzko, Milkau-tól az ISBD-kezt követő szabályzatokig); a harmadik szakasz az előzővel részben párhuzamos folyamat, a katalógizálás filozófiáját taglaló elméleti munkákban nyilvánult meg (Tait, Osborn, Ranganathan, Norris, Domanovszky és mások); a negyedik pedig az elméleti következtetések alkalmazásának jelenleg is tartó időszaka, amelyben a digitális médiumoknak egyre meghatározóbb szerep jut.

Richard P. SMIRAGLIA (2002) az információkereső eszközök rendezőelvének alakulását a tudásszervezés elméletének filozófiai fejlődéstörténeti keretében helyezte. Az egyes korszakokra jellemzően a

tudásszervezés elméletében is fölfedezhető bölcseleti áramlatok befolyását elemezte, eszerint a XIX. század közepétől kialakult episztemológiai-pragmatikus szemléletet a XX. században a racionalizmus és empiricizmus váltotta fel, a huszadik század végén az episztemológia jelenléte és a logikai pozitivizmus hatása állapítható meg. Smiraglia kialakítja a posztmodern információ- és tudásszervezés-elméletet, amely a korábbi, a modern keresőrendszerek egységesség-ideálja helyett az egyén- és kontextusfüggő megoldásokat keresi. A modernizmus végének és a posztmodernizmus elejének mérföldköveként két kulcsmonográfiát nevez meg: az egyik Patrick WILSON: *Two Kinds of Power* (1968) c. műve, amelyben a bibliográfiai apparátus rendszerét értelmezte, és ezzel megvetette az empirikus elméleti fejlődés alapjait; a másik Elaine SVENONIUS: *The Intellectual Foundation of Knowledge Organisation* (2000) c. munkája, amelyben az információszerzés elméleti tudásalapjait foglalta össze, feltételezve egy önálló bibliográfiai nyelvet. E bibliográfiai nyelv szókincsének alkotórésze többek között a nevek corpora is.

Az információszerzési módszerekben történt változások, a *szakrendíró* a könyvön közölt *szerző és cím* alapú rendezésre váltás fordulópontjai a katalógustörténeszeket XVI. századi előzményekre vezetik vissza. E fordulópontok feltárásával, valamint a további történeti fejlődésükkel foglalkozó kutatók sora Julia PETTEE soká visszhang nélkül maradt cikkével kezdődött 1936-ban (*The Development of Authorship Entry and the Formulation of Authorship Rules as Found in the Anglo-American Code*). Pettee az egységesített besorolási tétellel összegyűjtött információk történeti előzményeit az oxfordi Bodleiana katalógusaiból vezette le. Új fogalommal „irodalmi egység”-nek (literary unit) nevezte azt az összegyűjtést végző adatelemet, amelynek mai megfelelője az egységesített cím illetve 'a mű' mint entitás (FRBR) megfelelője, feladata pe-

dig az egyes kifejezési és megjelenési formák összegyűjtése.

A katalogizálási szabályzatok kezdetől fogva három fő kérdésfeltevésben foglalkoznak a besorolási adatokkal: (a) hogyan kell megválasztani a rendszót, azaz a dokumentum lejegyzett ismérvei közül melyik legyen az a kiválasztott adatelem, amelyik a tételek sorolásánál rendező adattá válik; (b) milyen formája legyen a rendezéshez kiválasztott adatnak, azaz milyen legyen az egységesített alak; (c) hogyan kell a bibliográfiai tételeket a besorolási adatok alapján sorbarendezi. A szabályok általában tartalmazzák a nehezen eldönthető és problematikus esetek kapcsán az utalók készítésének lehetőségeiről vagy kötelezettségéről szóló rendelkezéseket is.

A rendszó megválasztásának különféle technikája a huszadik században alapvetően két nagy katalogizálási irányzat, az angol és a német iskola kialakulásához vezetett. Az angol iskola Panizzi, Jewett és Cutter XIX. századi örökségére alapozva az AACR nemzetközileg széles körben elfogadott és adaptált változataiban él tovább, alapelve kezdetektől fogva a mechanikus rendszóválasztás volt. Az 1960-as évekig a német nyelvterült nagy részén és egyes európai országokban is a grammatikai rendszóválasztás módszerét bevezető *Porosz Instrukció*ké volt a domináns hatás. Az irányzatokkal, leírásukkal és honi recepciójukkal a magyar szakirodalomban RÁCZ Aranka (1959), SZELLE (1962) és POGÁNYNÉ (2001, 2002) foglalkozott elmélyülten, Pogányné külön cikkben tette közzé az 1925-1960 közötti magyar szabályozási törekvésekre irányuló kutatásait, megvilágítva a két nagy irányzat hatását is a honi katalogizálásra és szabványalkotásra (2004).

A bibliográfiai leírási szabályzatok besorolási adatai az összehasonlító tanulmányok tükrében

A szabályzatok összehasonlító elemzésére a katalógizálástörténet során mindannyiszor sor került, ahányszor egy-egy új szabálykészlet kidolgozása, a régi revizionálása vagy együttműködés gondolata – központi katalógus, közös katalógizálás, bibliográfiai adatcsere vetődött föl. Az összevetések célja a jobb, a racionálisabb megoldások keresése, a különbségek feltárása, a közös nevezőre jutás – az egységes megoldások kidolgozásának mérlegelése. Az összevetésekben sarkalatos kérdést jelentett az egységre jutás kompromiszumainak lehetősége a besorolási adatok megválasztásának és adatformálásának technikájában. A két nagy irányzat közelítésének szándéka különféle konferenciákon kapott hangot a huszadik század elején (Brüsszel, 1910; Hamburg, 1911, München, 1912, stb.). A közös nézetek kialakításához nélkülözhetetlennek mutatkoztak nagyobb volumenű összehasonlítások: J. C. M. HANSON-nak, aki Brüsszelben a Levéltárosok és Könyvtárosok Kongresszusán (Confress of Archivists and Librarians) az ALA 1908-as szabályzatának nemzetközi használatra való átdolgozását vetette fel, hosszas érlelés után, nyugalmazása után sikerült – a konkordanciákat megállapítva vagy nagyobbbrészt inkább hiányolva – elkészítenie az ALA és másik tizenkilenc szabályzat párhuzamba állítását (*A Comparative Study of Cataloging Rules Based on the Anglo-American Code of 1908*, 1939). Az egybevett regulakiadványok többsége európai országokban volt használatos, megjelenésük 1901-1931 közé esett – a legrégebbi az osztrák nemzeti, a legújabb az amerikai gyakorlatot összefoglaló vatikáni szabályzat volt. Maga az 1908-as ALA szabályzat is összehasonlítás eredményként, az amerikai és az angol gyakorlat egyeztetésével jött létre. E folyamat történetét, az előzményekkel és a későbbi

fejleményekkel, James A. TAIT (1969) foglalja össze *Authors and Titles* c. könyvében, a szerzőség- elv alkalmazásának fejlődéstörténeti vezérfonalát követve. RANGANATHAN (1955) saját (*Classified Catalogue Code*, 3. kiad., 1952), egyetlen könyvtár helyi használatára (madraszi egyetemi könyvtár, India) de többnyelvű, többféle írásrendszert használó környezetre szánt szabályzatát négy másik, több könyvtár használatára és többnyire egynyelvű környezetre megtervezett előírásgyűjteménnyel hasonlított össze (ALA 1949; Porosz Instrukciók, 1. kiad., 1899; Cutter, 4. kiad., 1904; Biblioteca Apostolica Vaticana, 2., 1939-es kiad. alapján, az angol, 1948-as kiadás szövegét). Ranganathan az ALA túlbujánzó szabályainak analízisa közben tízes nagyságrendben talált az alapszabályokra vonatkozó kivételeket, kivételek kivételeit, sőt tovább elágazó kivételeket. Az általános szabályokon belül a számos egyedi esetre vagy előfordulásra kitérő, apró részletekbe vesző szabálypontok a paragrafusok számszerű növekedésében is megnyilvánult. Az ALA 1949-es kiadásának kritikai egyszerűsítést, racionálisabb szabályozást követeltek, OSBORN nagy visszhangot kiváltó cikkében (*The Crisis in Cataloging*, 1941) a pusztán rendelkezéseken alapuló öncélú perfekcionista elv feladását és a könyvtárak sajátos igényeinek nagyobb tiszteletben tartását követelte, pragmatikus megközelítést, elvek kidolgozását sürgette.

Az 1961-ben megtartott Nemzetközi Katalógizálási Konferencia (International Conference on Cataloguing Principles, ICCP, 1961) előkészületi időszakában 1954-től 1961-ig az egyes nemzetek gyakorlatának összehasonlítása a nemzetközi szervezetek és bizottságok munkacsoportjainak tevékenységét képezték, elsősorban az IFLA, az UNESCO és a CLR (Council on Library Resoures) támogatásával. Az UNESCO könyvtári hírlevele (*UNESCO Bulletin for Libraries*, 9-10, 1955-56) cikksorozatban foglalkozott a német, japán, lengyel, spanyol, a szovjet, meg az USA szabályaival és revíziós törekvéseivel.

OSBORN (1956) a sokat vitatott testületek kérdésére koncentrálni vetette össze a különféle élő gyakorlatokat.

Az összehasonlító tanulmányok első hullámában a besorolási adatok más katalogizálási problémákkal együtt vagy azok között képezték az elemzés tárgyát, ezen belül főként a rendsző megválasztásával és alaktani kérdéseivel, a testületi szerzővel jegyzett és anonim művekként kezelt tételek rendszarával, a mechanikus vagy grammatikai elv párhuzamba állításával, a korban használatos „főlap” és „melléklet” (főtétel a teljes bibliográfiai leírással és a rövid adatokkal ellátott melléktétel, és ezek „lásd még” típusú összekapcsolása), illetve az utalók alkalmazásának eseteivel foglalkoztak. Az egymás mellett felvonultatott megoldások a besorolási módszerek számbavételét szolgálta, elemezve egy-egy megoldás előnyeit vagy hátrányait.

A komparatív tanulmányok második nagy hullámában az országoknak sokkal nagyobb körét érintették a vizsgálatok, amelyek célzatosan a besorolási adatok kezelésére, megformálására, cseréjére összpontosítottak. E törekvések már nem elszigetelt egyéni munkával, hanem nemzetközi intézményi háttérrel valósultak meg. Az ISBD-kre és a Párizsi Alapelvekben megfogalmazott ajánlásokra alapozó nemzeti katalogizálási szabályzatok összehasonlítása a névkezelés egységességét, a névalakokat a teljes megfeleltetés igényével vizsgálták. Az IFLA programjai és tanácskozásai során (1977) a nemzeti név és cím besorolásiadat-fájlok létrehozása, karbantartása és adatcseréje vált megoldandó feladattá. Az IFLA besorolásiadat-rendszerekkel foglalkozó munkacsoportja (Working Group on an International Authority System) útmutatót dolgozott ki *Guidelines for Authority and Reference Entries* (GARE, 1984) címmel. A Francia Nemzeti Könyvtár authority file-jának kezdeti szakasza újabb vizsgálat indítására adott alkalmat. A nemzetközi egységesítési erőfeszítések megvalósulásának és mértékének megállapítása, a meglévő állapotok, az adatcsere

lehetőségeinek feltérképezése céljából Marcelle BEAUDIQUEZ és Françoise BOURDON (1991) részletes összehasonlító tanulmányt készített az egységesített adatállományokról a nyugati és a keleti, szocialista országokban. A vizsgálati szempontok ezúttal a besorolási adatok típusainak analizésére a személynév, testület és egységesített cím alaki vonatkozásain kívül kiterjedtek a besorolási rekordok szerkezetére, az automatizált fájl jellemzőire. Nagyfokú morfológiai különbséget és egyenetlen fejlettségi szintet állapítottak meg, a megoldást továbbra is a nemzetközi egységesség megvalósításában látták a megfelelő segédletek előállításával, a UNIMARC/Authorities csereformátummal, az adatcserevel – mint kétirányú adatszolgáltatással. Kérdésfeltevéseik (pl. kikre – mire vonatkozik pontosan a „nemzeti” jelző a „nemzeti besorolásiadat-fájlok” kapcsán) viszont előrejelezték a későbbi, történeti-kulturális sokszínűséggel megbékélő, sőt, az azokat preferáló nézeteket.

Az összehasonlító tanulmányok sorában kiemelkedő jelentőségű BOURDON önálló kötete a nemzetközi együttműködés megvalósulásának addigi helyzetéről és kialakulásának esélyeiről (*International Cooperation in the Field of Authority Data*, 1993). Az UBC programban (ANDERSON 1974) meghirdetett nemzetközi konszenzus a bibliográfiai számbavétel területén jó eredményeket mutatott fel, ellentétben a besorolási rekordok áramoltatásával. Ez utóbbi vonatkozásban a nemzetközi adatcsere nem alakult ki, és a nemzeti bibliográfiák közül is csak kevés vállalta fel a nemzeti besorolásiadat-fájl létrehozását, a rájuk vonatkozó sztemderdek meghatározását, alkalmazását. Bourdon nyolc, már meglévő automatizált besorolásiadat-fájl elemzésének tanulságai alapján azonosította azokat az akadályokat, amelyek meghiúsították az adatcsere sikerességét. A fő problémákat abban látta, hogy az automatizált rendszerek számára, nem lettek világosan definiálva sem a nemzetközi szabványosítás céljai sem a besorolási adatok funkciói, ennélfogva a

nemzetközi szabályozás nem terjedt ki a besorolási adatok és rekordjaik tipikus adattartalmának meghatározására. Ezért a besorolási adat-állományokra vonatkozóan is sürgette a nemzetközi összhangon alapuló, az országok szabványaiába is beépülő szabályozást, amelynek ki kell terjednie mind a rekord tartalmi elemeire mind a nemzetközi authority-rendszer működésére az ISADN (*International Standard Authority Data Number*) alkalmazásával. Az ISADN bevezetésével azóta számos fórum és cikk foglalkozott, az ezzel kapcsolatos álláspontok nem egységesek és kidolgozás alatt állnak a javaslatok (TILLER 1996, WILLER 1996; SNYMAN – RENSBURG 1999, 2000; PATTON).

A besorolási adatokról az újabb IFLA nemzetközi katalogizálási konferenciasorozat keretében készültek összehasonlítások. Az első konferencia (IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, IME ICC, Frankfurt, 2003) az európai szakértőket tömörítette. Témája az európai katalogizálási gyakorlat és az elvi álláspontok összegzése, az elektronikus környezet jelenléte miatt szükségessé váló paradigmaváltás. Pusztán a besorolási adatok nyelvi elemeit tekintve is sok feloldhatatlan ellentmondás áll fenn továbbra is az egyes országok gyakorlatában, ezek főként a régebbi korok nevei és a testületi nevek megformálásában nyilvánulnak meg, de a transliteráció módja sem egységes a párizsi konferencia után 40 évvel (BUIZZA – GUERRINI 2003).

Az adatbázisok fizikai szerkezetének megfeleltetése és az adatszere szabványosítása szintén komparatív tanulmányok témájává vált. DANSKIN (1997) a *UNIMARC /Authorities* (1991) bibliográfiai adatszere-formátumot kilencféle MARC szerkezettel vetette össze. A vizsgálat eredményeit az UNIMARC szerkezet bővítésénél hasznosították.

Az IFLA tevékenysége

A huszadik század katalogizálási törekvéseit a helyi, regionális és nemzetközi szintű együttműködés egyre kiteljesedőbb volta jellemezte. Az együttműködési igények az adatkezelési módszerek egyeztetésének lehetőségeit vetették fel, az egységesített besorolási adatok kérdéskörében is. A nemzetközi egyeztetésben, elméleti kutatásokban és a keretszabályzatok kidolgozásában nagy szerepet vállalt az IFLA, több konferencia, program és munkacsoport megszervezésével. A szervezet e tevékenységéről 1998-ig RÁCZ Ágnes (2001) adott összefoglalást; MADER Béláné publikálatlanul maradt disszertációja (*Egységesítési törekvések a huszadik századi katalogizálásban*, 1983) tényszerűen tárja föl az 1980-as évekig a földkerekség egészére kiterjedő eseményeket és tendenciákat; a besorolási adatokra szűkítve DUDÁS (2002) cikkében van rövid áttekintés. Az egyes lezáródó időszakokról, tanácskozássokról vagy projektekről közölt beszámolókból kirajzolódnak az előrelépések jellemzői: DELSEY (1980) összefoglalta az egyetemes besorolási adat-rendszerrel kapcsolatos fejleményeket, BERKE (1999) az 1977-es és 1998-as bibliográfiai világkonferencia ajánlásait, WILLER (1999) a besorolási rekordok nemzetközi hasznosíthatóságára tett erőfeszítéseket az 1995-1998 közötti időszakban, BYRUM – MADISON (2000) és DANSKIN (2004) a katalogizálás koncepcióját megújító FRBR megszületését és a vele kapcsolatos fejleményeket ismertette. Az automatizált rendszerek és az osztott katalogizálási rendszerek elterjedése, a változatos fizikai hordozókon megjelenő dokumentumtermés megnövekedése, a költségsökkentési és felhasználói elvárásoknak való jobb megfelelés fokozott igénye, az 1961-es Párizsi Alapelvekben meghatározott katalogizálási keretszabályzatot és a rá épülő modern nemzeti katalogizálási szabványokat elavulttá tették, ezért vált szükségessé a bibliográfiai rekord

funkcionális modelljének kidolgozása. Az FRBR tanulmányban leírt adatmodell 1997-ben fogadták el. Az alapszinten meghatározott funkcionális követelményeket az entitás-kapcsolat adatmodell-szerkezetben határozták meg, három egyedtípus elkülönítésével. A fogalmi szinten definiált modell az egyedtípusok entitásainak és azok tulajdonságainak, kapcsolatainak taxonómiáját és viszonyrendszerét írja le. E modellben a besorolási adatok tárgyainak fogalmi-logikai rendszerét is megtaláljuk a mű, kifejezési forma, megjelenési forma, személy, testület stb. entítások értelmezésében. A besorolási adatok részletes entitás-kapcsolat modelljét tartalmazza majd a bejelentett FRANAR-tanulmány (Functional Requirements and Numbering of Authority Records).

A besorolási adatokat is érintő IFLA, és az IFLA által támogatott más nemzetközi konferenciák időrendben:

- 1961 – Párizs, nemzetközi katalogizálási konferencia (ICCP). A kiadott szabálytervezetre a későbbiekben *Párizsi Alapelvek* néven hivatkoznak;
- 1969 – Koppenhága (International Meeting of Cataloguing Experts, IMCE). Az ISBD program elindítása. Konstatálják: a Párizsi Alapelvek besorolási adatokra vonatkozó pontjait az egyes nemzetek gyakorlatában különféleképp értelmezték. A besorolási adatelemek megválasztásának módja és alak megformálása továbbra is nagymértékű különbséget mutatott;
- 1972 – Budapest, az UNIMARC fejlesztésének elindítása;
- 1973 – Grenoble, az UBC program meghirdetése (az UNESCO támogatásával), a hiteles források tekintendő nemzeti besorolásiadat-jegyzékek kialakítására vonatkozó koncepció elfogadása;

- 1977 – Párizs, a Nemzeti Bibliográfiai Világkongresszus (*Paris Conference on National Bibliographies*, PCNB). Az ISBD-k nemzeti bibliográfiai alkalmazásának kezdete. Megerősítették az UBC programban meghirdetett nemzeti név besorolásiadat-állomány koncepcióját;
- 1977 – Brüsszel, IFLA Világkongresszus (IFLA World Congress). A besorolási adatfájlok kialakítására új projekt indul;
- 1978 – IFLA munkacsoport megalakítása a besorolási adatok nemzetközi rendszerének kidolgozására (IFLA Working Group on an International Authority System, IFLA General Conference, Štrbske Pleso);
- 1990 – Stockholm, bibliográfiai szeminárium a bibliográfiai rekordról (*Stockholm Seminar on Bibliographic Records*). Napirendjén szerepelt többek között a besorolási rekordok és fájlok szerepének elemzése a nemzetközi adatcserében, javaslat fogalmazódott meg a nemzetközi besorolásiadat-rendszer kidolgozására, amely szerint szükség van a bibliográfiai rekordok funkcionális követelményeinek kidolgozására, tekintetbe véve az összetett használói igényeket, a változatos dokumentumtípusokat, a drámaian megváltozott informatikai körülményeket. Ez a javaslat volt az FRBR tanulmány megírásának kiváltója;
- 1995 – Szentpétervár, nemzetközi szeminárium a besorolásiadat-fájlokról (*IFLA International Seminar on the Creation and Use of Authority Files*);
- 1998 – Koppenhága, nemzetközi konferencia a nemzeti bibliográfiákról (*International Conference on National Bibliographic Services*, ISNBS). A nemzeti bibliográfiai intézetek feladatvállalásának szükségességét a besorolási adatok nemzeti corpusának kialakításáról és közzétételéről továbbra is hangsúlyozzák;
- 2003 – Frankfurt, IFLA Szakértők I. Tanácskozása a Nemzetközi Katalogizálási Szabályzatról

(IME ICC). Az FRBR koncepció elfogadása, a katalógizálás nemzetközi keretszabályaiba való beépitése.

Besorolási adatokkal foglalkozó főbb IFLA programok és bizottságok:

UBC – (Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel, *Universal Bibliographic Control*) program kezdete 1973-tól. ANDERSON (1974) tette közzé az UBC hosszú távú programjának ajánlásában a *nemzeti bibliográfiák kompetenciájába tartozik meghatározni* saját, az országukban élő vagy a kulturális örökségük részeként számon tartott írók, személyek hiteles, egységesített névformaként használatos sztenderd alakját. A jegyzékeket tegyék *hozzáférhetővé* a széles nyilvánosság számára, így a *nemzeti besorolási adat-állományok* a besorolási adatok megformálásához használható leghitelesebb forrást képezik.

IFLA UBCIM – UBCIM Programme = IFLA Core Programme for *Universal Bibliographic Control and International MARC Programme*, 1987–től. Fő célkitűzései: a bibliográfiai adatok nemzetközi cseréjének megvalósítása; a bibliográfiai számbavétel és az adatcsere-formátumok szabványosítása. A program publikációi: monográfiák (*UBCIM Publications – New Series*, Saur, 1990-) és ezek fordításai; az *International Cataloguing and Bibliographic Control* c. folyóirat 1988-tól (előzménye: *International Cataloguing* 1972-1987).

IFLA UBCIM. Working Group on Minimal Level Authority Records and ISADN, 1996-től, 1998-től de facto felváltotta a FRANAR munkacsoport. Működésének időszakában kidolgozta ajánlásait a besorolási rekordok technikai és tartalmi szerkezetére valamint a minimálisan kötelező adattartalmára vonatkozóan. Az ajánlásokat *Mandatory Data Elements for Internationally Shared Resources Authority Records* (1998) címmel interneten is közzétették.

IFLA Working Group on an International Authority System, 1978-tól. A munkacsoport 1984-ben publikálta a *GARE* segédletet (*Guidelines for Authority and Reference Entries*, 2. kiad.: GARR – *Guidelines for Authority Records and References*, 2001).

IFLA Sections on Cataloguing and Information Technology. 1991-ben jelentette meg a nemzeti bibliográfiai adatcsere ösztönzésére kifejlesztett *UNIMARC/Authorities* (1991) formátumot, 2001-ben jelent meg 2., bővített, javított változata.

PUC – IFLA Permanent UNIMARC Committee, 1991-től, az IFLA UBCIM programjának keretében a UNIMARC formátum fejlesztésével foglalkozik.

FRBR Working Group – IFLA Cataloguing Section. Working Group on Functional Requirements of Bibliographic Records (FRBR). 2003-tól: FRBR Review Group. Főbb feladata volt az ISBD-k megújítása, a nemzetközi katalógizálási szabályzat fogalmi alapjainak lefektetése, az 1997-ben elfogadott FRBR modell implementálása a bibliográfiai kommunikációs formátumokba.

FRANAR Working Group – IFLA Cataloguing Section Working Group on Functional Requirements and Numbering for Authority Records. Az FRBR-hez kapcsolódóan feladata az adatbázis fogalmi szintjén kidolgozni a besorolási rekordok funkcionális követelményeit; az ISADN szükségességének elbírálása, bevezetésének indokoltsága esetén az azonosító szerkezetének meghatározása.

Elméleti megközelítések

A katalógusok fejlettségi fokát mindenkor a nekik tulajdonított funkciók határozták meg. Az erről való gondolkodás, az évszázadokon áthagyományozódott szerkesztési gyakorlat elméleti alapjainak megfogalmazása és tudatosítása viszont csak a XIX. század közepétől jelentkezik.

A francia forradalmat követően, a hatalmat átvevő kormány államosítási intézkedéseinek következményeként, 1791-ben született meg az első nemzeti szabályzat Franciaországban, amely elrendelte a besoroláshoz a *rendszo* kijelölését, egyúttal rendelkezett a besorolás szabályairól is (SMALLEY 1991). A hasonló címléírási rendelkezésgyűjtemények viszont csak a meglévő gyakorlat tömör összegzései voltak, s nem kidolgozott elméletek gyakorlati megnyilvánulásai. A következő században több olyan szabályzat jött létre, amelynek hatása szélesebb körben volt érezhető és meghatározó volt az egyes nemzetek gyakorlatára. Megjelentek bennük a jellemző elvek is a rendszóválasztás módját (mechanikus az angolszász, grammatikai a Porosz Instrukciókban), az egyes besorolásiadat-típusok alkalmazását tekintve, mint pl. a testületi szerzóség elvének érvényesítése Antonio PANIZZI óta az angolszász gyakorlatban. Az egyes szabályzatok gyakorlatiasan rendelkeztek a besorolási adatok felvételének és megformálásának módjáról.

A katalógusfunkciók általános elméleti megfogalmazását két kiemelkedő vonatkozásban jegyzi a katalógizálástörténet: az egyik a katalógizálási szakirodalomban talán legtöbbet idézett mű, Charles Amy CUTTER szabálygyűjteményének klasszikusává vált 4. kiadása (*Rules for a dictionary catalog*, 1904), a másik az ugyancsak rendszeres hivatkozások tárgyává vált, cutteri szentenciákra építkező Párizsi Alapelvek keretszabályzat (1961). Valószínűsíthetően ugyancsak korszakalkotó jelentőségűek lesznek az IFLA IME ICCP tanácskozásain jóváhagyott dokumentumok (Frankfurti Alapelvek 2003).

Cutter a huszadik század elején a ma is sarkalatos pontoknak tekintett katalógusfunkciókat fogalmazta meg, ami szerint a katalógus feladata, hogy segítse egy konkrét könyv megtalálását; tárja föl mi van meg egy szerzótól; milyen könyv van a könyvtárban egy adott tárggyal kapcsolatban, egy adott dokumentumtípuson vagy műfajon belül és információival segítse a könyv kiválasztását.

Az 50-60-as években, a lokális együttműködés kitérjesztése és a nemzetközi egységesítési törekvések szellemében kibontakozó elméleti megnyilatkozások erőteljesen foglalkoztak a kérdéssel. A katalógus célját és tárgyát kutatva a cutteri meghatározás lényegét a katalógus *azonosító* és információkat *összegyűjtő* feladatában határozták meg. A Pettee óta kísértő „irodalmi egység” (RIJK 1991), az ugyanazon irodalmi művek kiadásainak a könyvmű dichotómiájában megjelenő problémafelvetés, továbbra is téma maradt a szaktudományban. E kérdéskörre vonatkozó mérvadó eszmefuttatások a korszakban VERONA (1959, 1962), LUBETZKY (1969), DOMANOVSKY (1964, 1974) tollából születtek. Verona megállapította, hogy az olvasók általában irodalmi egységként szemlélik a régebbi műveket (tehát „a művet” keresik) míg az újabb publikációkat másik megjelenésüktől elkülönítetten, különálló egységnek tekintik, ez egybevéág a címléírásban alkalmazott bibliográfiai egység fogalmával. Lubetzky szerint a *könyv* intellektuális tartalmat közvetít, megtestesíti és reprezentálja a szellemi alkotást a *mű* fogalmával szemben, amely az anyagi megjelenéstől elvonatkoztatott tartalom. Domanovszky elhatárolta a szellemi jelenségnek tekintett *mű*; a mű anyagi megvalósulása, a *könyv* és *kiadásainak* fogalmát; a *könyv-* (*mű*) *család*, a közös eredetre visszavezethető *egyedek* csoportjait; kihangsúlyozta, hogy a műveknek *változataik* vannak, erre a katalógizálásban külön tekintettel kell lenni.

„A mű” összegyűjtésének elve katalógusfeladatként megjelent a Párizsi Alapelvek tervezetben is az egységesített, illetve konvencionális cím előrelátásával. A későbbi szakírók (többek között WILSON 1989, BRUNT 1999, SVENONIUS 2000) a *kollokáció* feladatában jelölték meg a hasonló vagy bármilyen más kapcsolat révén összetartozó információk egybegyűjtésének mechanizmusát. A katalógus kollokációs feladatához fűződő korszakalkotó felismerések, módszerek és elméletek főbb vonulatait foglalja össze cikkében DUDÁS (2004).

Az egységesített besorolási adatok információkat egy fókuszba gyűjtő rendeltetéséről az ötvenes évektől kezdődően az egyes típusokra koncentrálnak születtek értekezések (személynevek, pszeudonimák, testületi nevek, egységesített / konvencionális címek, rendszavak, ld. LUBETZKY, VERONA, DOMANOVSKY munkásságát és DUKE 1980). E típusok elméleti-funkcionális és empirikus-pragmatikai vizsgálata folytatódott a besorolásiadat-fájlok információtechnológiával támogatott eszközeinek figyelembevételével, mint pl. a testületek regisztrálásának sokat vitatott elvi és alaki kérdéseiről (IFLA UBC 1980, CARPENTER 1981, GUERRINI 2003). „A mű” vs. „könyv” vagy „példány” problémaköréről Pettee, Verona, Lubetzky, Domanovszky már említett munkásságát követően és követve további részletekbe menő vizsgálatok láttak napvilágot, ezeknek témája az egyes szerzőknél: WILSON (1968, 1983) Lubetzky „mű” fogalmát megerősítve a *bibliográfiai család*, a *szöveg és derivációi*, a *bibliográfiai univerzum* összetevői; GRAHAM (1990) a *mű-példány*, *mű-könyv*, *mű-szöveg* összefüggései; FATTAHI (1996) a *mű csúcspontja*; YEE (1997) a gyakorlatban érvényben lévő kiadással szemben a *mű-központú* regisztrálás kritériumainak elemzése; VELLUCCI (1998) a bibliográfiai család *kapcsolatainak típusai*, ezek jellemzőinek vizsgálata és számbavételének módja MARC (valamint online környezetben); HAGLER (1998) 'a mű' típusú *hozzáférési pont* és a *mű besorolásiadat-állomány* létrehozásának feltételei, SMIRAGLIA-LEAZER (1999) a bibliográfiai családok generációi; LEAZER (2000) a művek változatának az *ősmű*-ig eredeztetett nyilvántartása, smiraglia „a mű” mint szellemi alkotás fizikai formákban megnyilvánuló szellemi tartalma, a bibliográfiai családok komplexitásának vizsgálata, megfigyelve a szellemi tartalomnak a megjelenési formák generációiban vagy meghatározott kulturális közegekben végbemenő *mutációit*. „A mű” elméletének felállításával igazolta azt a követelményt, hogy az információkereső

(tudásszervező) rendszerek hatékony működése érdekében gondoskodni kell „a mű” azonosítását kezelő *jelölőrendszer*ről, amely segítségével feltárható a komplex információk (kisonográfiaiban: *The Nature of „The Work”* 2001; cikkben: 2003).

E jelölőrendszer egyben egy *kontroll-rendszer* fenntartását is jelenti, amelyben az *entitásokat* (szerzők, művek, művek kiadásai stb.) az egységesített besorolási adatelemek képviselik, alakváltozataik és az entításokhoz kapcsolódó más egyedek, adatok, tényezők komplex kapcsolatrendszerként képeznek. Az angol szakterminológiában *authority control*-nak nevezik azt a mechanizmust, amelyben a keresőrendszerek hozzáférési pontjait létrehozzák, karbantartják, összekapcsolják és működtetik.

A magyar szakterminológiában a *besorolási adatok kontrollja* (*ellenőrzése*) kifejezéssel találkozhatunk e mechanizmus megjelölésére, a létrejött eredmény, produktum megnevezésére pedig a *besorolásiadat-fájl*, *besorolásiadat-állomány*, *besorolásiadat-tár*, *besorolási jegyzék* fogalmakkal. Felbukkan az *index* műszó – ez utóbbi inkább az adatbázis keresést könnyítő, fizikailag elkülönített részére vonatkozóan, prekoordinált vagy postkoordinált változatokra is használják. Jobbára a tárgyszavakra, tezaurszokra értve a *kontrollált* (*ellenőrzött*) *szótár* kifejezés is kapcsolatba hozható a besorolásiadat-fájllal. A jegyzékek elsődrendű alapegységére az *egységesített besorolási adat* terminust használják. Az *egységesített* jelző általában elmarad, ha a besorolási adatokról (egységesített és utaló-tételekről) általánosítva van szó és váltakozik a *szabványos*, *szabályozott*, *ellenőrzött* jelzős szerkezetekkel.

Besorolási adatok kontrollja

Szemléző cikkek

Az *authority control* kérdéskörére szorítókozó első összefoglaló szemlézést 1982-ben Larry AULD írta

meg főként az amerikai-kanadai szakirodalom 80 éves áttekintésével (*Authority Control : an Eighty-Year Review*). A közlemény közvetlen apropója a Library of Congress-ben kifejlesztett MARC csereformátum besorolási adat-rekord formátum (*Authorities: a MARC Format*, 1981) közzététele volt. Az „authority control” kifejezés a 80-as években a számítógépes adatfeldolgozással együtt terjedt el. Auld meghatározásában „*annak az adatállománynak [„file”] a gondozására és fenntartására irányul, amelyben a tételfejek [„headings”, egységesített besorolási adatok], az egységesített besorolási adatok variáns formái, a referenzs források és más kapcsolódó adatok találhatóak*”. Az authority control és a hozzá kapcsolódó fogalmak meghatározásai az *Authorities: a MARC Format* 1976-os előzetes kiadásából idézte, ez a kiadvány tekinthető kiinduló – a megváltozott, digitális környezettel is számoló – fogalomalkotó forrásnak. E dokumentumban az **egységesített besorolási adat** [„heading”, a manuális korban: egységesített címfej] „*a név, tárgy, cím, sorozatcím stb. jóváhagyott [egységesített, kiemelt, kiválasztott, kitüntetett, normalizált, elfogadott, ellenőrzött, szabályozott, hiteles, hitelesített, szabványos, szabványosított, „authoritative”] alakja, amely hozzáférési pontként [„access point”] szolgál a bibliográfiai rekordhoz*”, míg a **besorolási rekord** [„authority record”] „*azt a jóváhagyott formát [„authoritative form”] tartalmazza, amelyet az adott intézmény a bibliográfiai rekordjaihoz kiválasztott; magában foglalhatja a névváltozatokat és a tételfejhez más összefüggésben hozzátartozó formákat valamint [...] egyéb különféle információk is beírhatók*.” (A magyar terminusok máig kialakulatlanok és bizonytalanok, ezek alternatíváit vonultattam fel szögletes zárójelekben. Megj. és ford. D.A.) Auld hangsúlyozza, hogy a *besorolási adatok kontrollja* generikus terminus, ennél régebbi és specifikusabb kifejezések a *név besorolási fájl*, *tárgyszó-fájl* és *besorolási jegyzék*. A besorolási adatok kontrolljának kutatását és irodalmát négy kategóriába

csoportosította: (1) a katalogizálási szabályzatok, (2) a katalogizálói kézikönyvek (tankönyvek), (3) a besorolási adatállományok kialakítására tett kezdeményezések valamint (4) az automatizáció hatása a besorolási adatok kontrolljának mechanizmusára. Az első három csoportot képviselő tartalmak főként a név besorolási adat-állományok egy intézményen belüli kezelését, a katalogizálók munkájának könnyítését és a katalógus egységes adatkezelését, valamint funkciójának érvényesülését hivatottak biztosítani. A negyedik új korszakot is nyitó kutatási terület gyakorlati oldalról az osztott rendszerek technikai feltételeinek fejlesztésére, elméleti megközelítésből pedig az elvileg meghatározható célokra és funkciókra terjed ki.

Arlene G. TAYLOR az authority controllal kapcsolatos, a nyolcvanas években föllendülő empirikus kutatások, folyamatos elméleti viták rendszerezését és összefoglalását adta közre cikkében (*Research and Theoretical Considerations in Authority Control*, 1989).

Mauro GUERRINI (2000) a kilencvenes évek legfontosabb publikációit vette számba a témakörből, különös tekintettel Olaszországban közreadott irodalomra, az angol nyelvű forrásirodalom olasz szakfordításait is kiemelve. Az eredeti olasz publikációk meghatározott – főként történeti – gyűjtemény feldolgozása kapcsán készült speciális besorolási adat-állományokról közreadott eredményeket tartalmaznak.

Empirikus kutatások és közlemények

Taylor is hangsúlyozta fent említett cikkében azt, hogy az 1980-as évekig kevés, a kérdéskörében végzett empirikus kutatást végeztek. Az angol-amerikai szakmai közösségekben tett különféle kutatási felhívások hatására vizsgálat tárgyává vált a kont-

rollra fordított munka minősége, összetettsége, időtartama, költségei. A Library of Congress leíró katalógizálói pl. munkaidejük felét fordították a besorolási adatok és rekordok létrehozására (RATHER 1982), MILLER (1979) szerint a név/cím besorolási rekord darabonként 1,25\$, DICKSON-ZADNER (1989), NACO tagkönyvtárak között végzett felmérésében pedig a névrekord átlagosan 14,67\$ – a szélső értékek 3,15 és 63\$ –, míg egy nem NACO-authority rekord átlagos ára az előzőnek kb. a fele. TILLET (2001) kijelentése szerint ez a munka napjainkban is az eredeti katalógizálás legdrágább összetevője. A besorolási rekord és az authority rendszerbe való bekapcsolása tehát jelentős költség-ráfordítást és magasan szakképzett humán erőforrást igényel, a közös adattár készítése esetén a munka még drágább, ennek oka az, hogy a közös állományba szánt adattartalmak kidolgozására a katalógizálók több kutatómunkát fordítanak, mint a csak „saját használatra” készített besorolási rekordok esetében, az osztott rendszerben már meglévő adatokat pedig nagyobb figyelemmel revizionálják.

A besorolási adatokkal kapcsolatos kutatás irányát alapvetően Elaine SVENONIUS (1981) felhívása szabta meg, amely kiterjedt az ellenőrzés szükségességére, a hatékony adatállomány-kezelés megtervezésére, a hozzáférést biztosító kapcsolatok, a bibliográfiai és besorolási adatok számítógépes tárolásának és a fájlok összekapcsolásának kérdéseire. Cikkek sorozatai vizsgálták többek között az egységesen kiemelt névformák elvének érvényesülését a katalógusokban (CHAIN 1983), a címdoldalon lévő névalakok és az egységesített formák közötti megfelelés, illetve variálódás arányait (TAYLOR 1984, SHORE 1984, FULLER 1989), a levéltárak nyilvántartásaiban vezetett névanyaggal való hasonlatosságokat (MATTERS 1990), a keresés hatékonyságát csökkentő tényezők és hibaforrások, mint pl. a tipográfiai hibák típusai (bibliográfiát is közölve BEALL 2004), a száz évvel azelőtt megírt tételeken lévő besorolási adatok elektronikus adatbázisba

konvertálásának problémáit (BURGER 1982, BEAUMONT – COX 1999). TILLET (1989) cikkben tette közzé javaslatát a nevekhez fűződő kapcsolatok taxonómiájáról, STRUNK (1991) egy, a „problémás” személynévanyagra irányuló bibliográfiai mintavétel vizsgálatának eredményeit közölte. CARLYL (1996) az online katalógusok képességét vizsgálta meg a szerzők műveinek egybegyűjtésére és ugyanazon művek különféle kiadásainak kollektációjára, kevés pozitívumra jutva. AYRES (2001) esettanulmányban konstatálta: az authority control egyszerűen nem működik. Az OPAC megjelenítési képességeit vizsgálva találta úgy, hogy a felhasználó sokszor nem jutott kellő találathoz az elhanyagolt utalózás vagy a katalógizálás túl komplex szabályozása miatt; a közös keresőfelületek protokolljai nem támogatják a keresést az utalók között; a nagy találati halmazok rendszerezésére a jelenlegi felhasználói felületek nem alkalmasak; de sokszor csak a nem egységesített névalakok miatt csorbul a keresés biztonságára.

A kilencvenes években a nemzetközi folyóiratokban erősödő hangsúllyal kapott helyet a besorolási-adat-állományok többnyelvűsége a tulajdonnévi besorolási adatok kapcsán is (MURTOMA – GRIEG 1994), egy-egy nyelvterület problematikája, a keleti és más írásrendszerű rendszavak jellegzetességeinek ismertetése: a kiemelt tételje nélküli címleírás ősi hagyománya és technikája, a transliteráció problémái, a keleti nevek írásmódja, módszertani útmutatók a nemzeti gyakorlatnak megfelelő szabványos névalakokról (többek között: MARKIW 1984 – szláv; MARUYAMA 1986, TAKAWASHI 2002 – japán; LAU-WANG 1991, TAO – COLE 1990, LIU – SHEN 2002 kínai; PIL-MO – DONG-GEUN 1990 – koreai; ASHOOR 1989, HOUISSA 1991 – arab; VERNON 1991 – héber; SOLTANI 2002 – iráni, GUPTA 1991 – etióp, MUTULA 2002 – Afrika.)

A folyóiratcikkek egy csoportja egy adott állományra vonatkozó megoldásról vagy problémáról

számolt be (pl. BISHOP 1950, BUCHINSKI – NEWMAN – DULL 1976; RINN 1994, 1995; BYRUM 2003).

A besorolási adatok kontrollja – elméleti és módszertani megközelítések

AULD megfigyelte, hogy Cuttertól az AACR2-ig valamennyi szabályzat rendelkezik a kiválasztott címfej alakjáról és az utalók használatáról, de egyik sem foglalkozik a névformák és változataik számbavételéről, karbantartásáról, a változások követéséről. Az általa ismertetett amerikai kézikönyvek a besorolási adatok kontrolljának szükségességét hangsúlyozták, többféle érveléssel: a negyvenes-ötvenes évekre jellemző szemléletben az efféle munka iránti elvárás elsősorban a katalógizáló munkájának, „kényelmének” szolgálata, azért, hogy a katalóguscédulákra feljegyzett, rendszóul is használt névformákat és az utalókat követhesse; másfelől, hogy ellenőrizhető legyen a névmegállapítások pontossága és az egységes névkezelés. A hatvanas években az utalók számontartását, a katalógustétel-fejek egységességét, a munkafázisok ismétlődésének elkerülését látták elsősorban e tevékenység központjában, de megjelent az egységes névalakkal összegyűjtött információk feladatának tudatos célkitűzése is.

Az adatbázisok jellemvonásai fölerősítették a manuális katalógusok szerkesztése kapcsán még az ötvenes években fölmerülő elvi álláspontváltozást. A bibliográfiai fájlról elkülönült a besorolási adatfájl. Míg a manuális katalógusszerkezet egyben az adattárolás strukturáját és kapcsolathálóját is megszabta, addig a számítógépes rendszerekben az adattárolás elkülönült az adatmegjelenítéstől. Az automatizáció adatkezelési technikája gyökeresen átalakította a katalógust, s ez a hagyományos, betűrendes megjelenítésmódtól való elrugaszkodás lehetőségeinek mérlegeléséhez vezetett (MALINCONICO 1979, BREGZIS 1979). BREGZIS (1982) a katalógus szerkezetének kapcsolat-technikáját elemezve, a ka-

talógusra általában jellemző összefűző jelleget – Cutter nyomán, aki eredendően a szótárkatalógus általánosabb és specifikusabb tárgyszavait összekapcsoló jellegére alkalmazta ezt a kifejezést – *szünetikusnak* nevezte, a görög συνδεν – egyesíteni, valamit valamivel összekapcsolni szó alapján. Történetileg kétféle összekapcsolási módszert különböztetett meg: a leírás elvű indirekt, és az egységesített „címtételek” direkt módszerét. A „leíró” (bibliográfiai leírás) és a „fej” (besorolási adat) elkülönülésének okát a leíró funkció és a hozzáférés funkciójának izolálódásában látta. Fizikailag is különálló állományba szerveződve a két adattörzs kezelése és jellege más-más követelmények szerint alakul. A manuális korszakban a bibliográfiai leírások fix betűrendi helyre, előre determináltan rendeződtek egyetlen tételsorba, a számítógép ezzel szemben számos más elrendezést prezentálhat, a kapcsolatok többféle megjelenítésére is képes.

A digitális alkalmazások megjelenésével a besorolási adatok normálásának jelentősége megnőtt, a vele kapcsolatos eljárás több szempontból is megváltozott. Robert H. BURGER: *Authority Work* (1985) c. kötetében a besorolási adatokhoz és a belőlük képződő adatállományokhoz kötődő komplex, humán és gépi erőforrások együttesében végzett munkafolyamatokat vette számba, megadva a fogalmak újszerű definícióját. Kulcsfontosságú összetevőkként nevezte meg a besorolási rekordok létrehozását, a kiemelt névelemek egységesítését egyazon adatbázison belül, az authority controlhoz szükséges tényezőket, az adatelemek közötti megfelelő kapcsolatok megadását, az adatfájlba szervezést, az információs kapcsolatok megadását a bibliográfiai leírást tartalmazó törzshöz valamint az adatfájl gépi karbantartását és működtetését. Burger könyve az első átfogó elméleti monográfia, amely a besorolási adatok létrehozásától azok integrált információs rendszerben való működéséig valamennyi összetevőre kiterjed.

További két monografikus mű, a komparatív tanulmányok között már említett BEAUDIQUEZ - BOURDON (*Management and Use of Name Authority Files*, 1991) valamint az önálló BOURDON-kötet (1993), a nemzetközi együttműködés megvalósításával kapcsolatos problémákat analizálta, és taglalta egy nemzetközi besorolásiadat-rendszer létrejöttének feltételeit.

Jelentős megemlítenünk néhány olyan konferenciát, amely a besorolási adatok problémakörének elméleti és gyakorlati, globális és lokális kérdéseivel foglalkozott.

- *What's in a Name? : Control of Catalogue Records through Automated Authority Files*, Ottawa 1977, Vancouver 1978. Az első gépesített authority alrendszerek (Library of Congress, National Library of Canada), az első hálózati munkával épített besorolásiadat-rendszerek tapasztalatait ismertető tanácskozás.
- *Authority Control: the Key to Tomorrow's Catalog*, 1979, Atlantic City, New Jersey, USA (rend. ALA, LITA). Az előadók (többek között MALINCONICO, BREGZIS, MILLER, 1982) a hozzáférési pontok létrehozásának, kontrolljának, fizikailag elkülönülő adatfájlokba szervezésének szükségességét hangoztatták, hangsúlyozták jövőbeli jelentőségüket, vizsgálták működésük és funkcionálásuk körülményeit az adatbázisban, különös tekintettel a számítógépes hálózati kommunikációs lehetőségekre.
- *Authority Control in the 21st Century*, 1996, Dublin, Ohio, USA (rend. OCLC). Az osztott rendszerek tapasztalatairól szóló beszámolókon kívül a szemléletváltás szükségességét hangoztatták. Az egységesített adat kontrollja helyett (*authority control*) a hozzáférési kontrollt (*access control*) javasolt, az *entitás neve* (mint íráskép) ugyanis *nem alkalmas* az egyedi azonosító (mint normalizált kód) funkciójának ellátására (TILLET 1996), ezt a feladatot az ISADN azonosító-rendszer vállalhatja át. A már meglévő, egyszer valahol előállított rekordok „újrahasznosítható”

adatelemeinek köre és értéke átvevőktől függően variálódhat (WILLER 1996). A konferencián ismertető hangzott el a német szabályzat (RAK) szerint készülő besorolásiadat-állományokról (MÜNNICH 1996).

- *Principles and Future Development of AACR*, 1997, Toronto, Ontario, Canada (rend. ALA). Az AACR az angol nyelvterület egészén és azon kívül több mint húsz országban alkalmazott katalógizálási szabályzat, kétségtelenül nagy befolyást gyakorol a nemzetközi szabványosítás egész folyamatára. A konferencia az angol-amerikai szabályzat vizsgálatára, a jövőt meghatározó irányvonalak kijelölésével foglalkozott, előtérbe kerültek a hagyományos katalógizálási szemlélet megújításának kérdései, az új környezetben, az online katalógusra érvényes funkciók meghatározása, a bibliográfiai entitások kollokációjának feladata az egységesített név- és címelemek segítségével (FATTAHI, HAGLER, VELLUCCI, YEE, 1998).
- *International Conference Authority Control : Definitions and International Experiences*, 2003, Firenze, Olaszország (rend. Università di Firenze et al.). A tanácskozás előadásai a történeti- és jelen törekvéseit prezentáló teoretikus beszámólóktól (BORBINHA, BUIZZA, GORMAN, PATTON, PLASSARD, TILLET, 2003) a könyvtári területeken kívül eső kiadói és kereskedelmi szféráig a témát változatos megközelítésből tárgyalták. Az egyes, korábban már nagy publicitást nyert besorolásiadat-fájlok és projektek státuszbeszámolóin kívül (NACO, CERL Thesaurus, EDIT 16, FRANAR, LEAF, PND) kevésbé ismert vagy újonnan indult projektek bemutatása is helyt kapott (COFAR, CORELI, az AFNOR könyvtárakat, múzeumokat, levéltárakat összefogó projektje, keleti nevek, ókori állam-, középkori latin nevek, ACOLIT – egyházi személyek és testületek, levéltári anyaghoz kötődő névanyag stb.)

Besorolásiadat-állományok

Az elméleti irodalom manuális *besorolásiadat-fájlnak* tekint – elvonatkoztatott értelemben – minden olyan katalógust, bibliográfiát vagy más referensz művet, amelyben az azonos írásképpű különböző szerzőket megkülönböztető elemmel egyciesítik és megfelelő minőségű utaló- és hivatkozási rendszert használnak. A *besorolási adatok ellenőrzése* manuális katalógus esetében akkor valósul meg, ha az olvasói és más katalógusokban (pl. szolgálati) lerakott egyciesített címfej pontos másáról és a lerakott utalókról külön nyilvántartás, külön katalógus készül, névváltozás vagy bármilyen változtatás esetén párhuzamosan, egyik és másik helyen is regisztrálják a módosításokat. A számítógépes információs rendszerekben a besorolásiadat-fájl olyan adatállomány, amely folyamatosan bővíthető és változtatható, a módosítások valamint az entitásokat jellemző kapcsolatok változásai dinamikusan, az egész adatállományra kiterjedően érvényesíthetők.

BOURDON (1993) a besorolásiadat-fájlokkal kapcsolatban éles határt vont az elképzések és megvalósulásaik között. Az elsőt az elméleti cikkek és a katalogizálási szabályok tartalmazzák, a másodikat az elképzések gyakorlati megvalósulásai, az adatállományok – az authority file-ok képviselik.

A számítógépes korszakot megelőzően csak a nagyobb, központi adatszolgáltatást is végző könyvtárakban vezettek önálló fájl, ezek természetesen csak belső, intézményi használatban voltak elérhetőek. A Library of Congress szolgálati katalógusában 2,5-3 millióra becsülték a személyi adatokat rögzítő cédulák számát. 1971-ben indultak meg ugyanitt a számítógépes név-authority szerkezet kidolgozásának munkálatai, az évtized közepén számítógéppel állították elő intézményi használatra a név-cédulákat, a terjesztésre szánt *Name Headings with References Catalog* kiadványt, és az online

adatbevitel feltételeit is megteremtették. Az 1980-as évek elején a névanyag retrospektív feldolgozása indult meg, az online keresést az OCLC hálózatán is lehetővé tették (RATHER 1978, ANDRE 1982).

Az online környezet a besorolásiadat-állományok gondozását, kezelését is forradalmasította. Az önálló besorolási rekordok által könnyűszerrel ellenőrizhetővé vált az egyciesített és utalóként szolgáló adatelemek szerepeltetése az intézményi katalógusokban. Az új információs technológia ugyanakkor az osztott katalogizálás előtt is tág teret nyitott. Több projekt vette kezdetét az osztott rendszerű online besorolásiadat-fájlok és közös adatkezelésük lehetőségeinek kutatására.

A centrális modellen alapuló legnagyobb külföldi fájl amerikai programként indult, ma már nemzetközi állománnyá fejlődött – ez a *NACO* (National Coordinated Cataloguing Operation, később: Name Authority Cooperative of the Program for Cooperative Cataloguing, 1976-tól). A holland kezdeményezésű *PICA Network* (Project for Integrated Catalogue Automation, 1980-tól épült név authority file) a dokumentációs szolgáltatások együttműködésére tervezett flexibilis adattár, mára belga, német, svájci tagok közös hálózata. Az információs rendszerek átjárhatóságát kutatta a *CoBRA* – *AUTHOR* projekt (Computerised Bibliographic Record Actions, 1995-1998), amely az Európai Közösség támogatásával, öt európai nemzeti könyvtár (belga, brit, francia, portugál és spanyol) besorolási adatainak cseréjére és integrált keresésére kifejlesztett prototípus volt. A könyvnyomtatás kézi korszakának adatbázisában (Hand Press Book Database, HPB) az egyes országokból érkező hozzáférési pontként megadott, ugyanazon egyedet jelölő névvariánsok elvileg egyenrangúak, közülük viszont egy, a betűrendes indexben elsőként szereplő egység képezi a technikai gyűjtőpontot. A *MALVINE* (Manuscripts and Letters via Integrated Networks in Europe, 1998-2000) a kéziratok közös

kereshetőségét, a LEAF (Linking and Exploring Authority Files, 2001–2004) projekt pedig a besorolási rekordok különböző felhasználását, a kulturális különbségek átjárhatóságát tűzte ki célul. Projektismertetőben szerezhettünk hírt az LC, OCLC és Deutsche Bibliothek nemzetközi virtuális adattáráról (VIAF).

Elfogadott alapelvvé vált az az álláspont, hogy a nemzeti bibliográfiák a leghitelesebb forrásai a hátskörükbe tartozó dokumentumokról előállított információknak, így a szerző és címadatok morfológiai kérdésében is az adott nemzeti bibliográfia a mérvadó (ANDERSON 1974). A kilencvenes évek második felétől egyre több nemzeti könyvtár tette szabadon hozzáférhetővé a katalógusához (nemzeti bibliográfiához) szervesen kötődő vagy attól elkülönített, önálló adatállományt képező besorolásiadat-jegyzékét. A hozzáféréssel kapcsolatos információkat az IFLANET – webszolgáltatás, valamint az Európai Nemzeti Könyvtárak Konferenciájának hivatalos portálján (GABRIEL, Conference of European National Librarians, CENL) tették közzé¹.

A besorolási adatok kontrollját segítő információforrások

A besorolási adatok ellenőrzött jegyzékeinek fenntartásához nélkülözhetetlenek a különféle *már meglévő források*, referenz adattárak. Ezek típusai: (a) a hagyományos lexikonok, enciklopédiák, biográfiai kiadványok, (b) az előzők adatait összesítő indexek, (c) kifejezetten könyvtári névírásra készített segédkönyvek (vagy más médiumokon közreadott megfelelőik), (d) a dokumentációs feldolgozó munka termékeként létrejövő, folyamatosan bővülő, változó és változtatható besorolásiadat-állományok.

Az első két típusba sorolt kiadványok a besorolási adatok írásképeinek megformálásához, az egyedi- és egyértelműen azonosító adatelemek megállapításához nélkülözhetetlenek, ám nem mindig azonosak a dokumentációs leírási szabályzatokban előírt névformálási követelményekkel. Különösen nagy az eltérés az ókori, középkori, humanista, vallási nevek, a nem latin írásrendszerű szignifikánsok tekintetében, még a különféle referenz művek között is. A közléseket ugyanis koronként, nyelvenként, kultúránként, az ismeretközlés színvonalától és stílusától függően más-más nyelvhasználati és helyesírási norma határozza meg. A sokféleség kiküszöbölése, a nagyobb fokú konzisztencia megteremtése iránti igény tette szükségessé a könyvtári-dokumentációs névírás normáit szem előtt tartó segédanyagok kiadását.

A lexikonokról, enciklopédiákról és egyéb faktografikus, valamint a kisebb-nagyobb tercier forrásokról, amelyek egyike pl. az *Index bio-bibliographicus notorum hominum* (IBN) mammut-sorozat, az általános- és szaktájékoztatósi kézikönyvek szolgáltathatnak útmutatóként. Az újabb, nagyvolumenű vállalkozások közül említésre méltó a K. G. SAUR kiadó világméretű adatbázis-monstrumának, a World Biographical Index internet-szolgáltatása – *World Biographical Information System* elnevezéssel (WBISO, 2004-től), amelyben Czvittinger Dávid *Specimen Hungariae*-jától az újabb kiadású sorozatokig több mint 140 magyar életrajzi segédforrás anyaga is ömlesztve van. Az index névmutatója nem normalizált: a névformák közlése tükrözi az eredendő kiadványban közölt formát, ugyanazon személy a kiadó országtól, a kiadvány nyelvétől és idejétől függően többféle formában is előfordulhat, a különféle névalakok között nincs kapcsolat. A hasonló források faktografikus tényanyaguk miatt je-

¹ Online hozzáférés:

GABRIEL: <http://www.kb.nl/gabriel/index.html>

IFLANET: <http://www.ifla.org/Vl/2/p2/national-libraries.htm>

lentősek a személyek, művek azonosításakor, de a könyvtári névírást meghatározó specifikus szabályozások és az információkereső rendszerek kollokációs funkcióiból adódó követelmények miatt nem szolgálhatnak minden esetben elsődlegesen használható forrásként a névalakok kitüntetett formájának megállapításához.

A feldolgozó munkát közvetlenül segítő segédeszközöknek, egy adott dokumentációs szabvány szerint készült speciális referenz művek, besorolásiadat-állományok valamint az ezek kialakítását segítő útmutatók, segédletek tekinthetők.

Ilyen igények szem előtt tartásával, a Párizsban elfogadott irányelvek gyakorlatba való átültetésének megkönnyítése céljából, az IFLA segédanyagokat és tanulmányokat tett közzé.

Az IFLA kiadványok egy csoportja segédforrásként a besorolási adatok ellenőrzött formájának egységes megformálásához készült. Ezek sorában található a személynevek, testületek, igazgatási szervek nevei, a liturgikus művek és a klasszikus anonim művek címeinek normalizálásához használható adattárak, közülük kettőnek magyar honosítása is megjelent: *Names of persons : national usages for entry in catalogues* (legutóbbi kiad. 4., 1996, magyar változat a 3. kiad. alapján: *A személyek neve mint a katalógusok besorolási adata az egyes nemzetek gyakorlatában*, 1984, 1986); *Form and structure of corporate headings* (1980, 2. kiad.: *Structures of corporate name headings*, 2001), VERONA, Eva: *Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies* (1975), *Anonymous classics : a list of uniform headings for European literatures* (1978), *List of uniform titles for liturgical works of the Latin rites of the catholic church* (2.ed., 1981, magyarul ugyanez a kiad. alapján: *A római katolikus egyház latin szertartású liturgikus művei egységesített címeinek jegyzéke*, 1983, 1986), *Names of states : an authority list of language forms for catalogue entries* (1981), *List of uniform*

headings for higher legislative and ministerial bodies in European countries (2. kiad. 1979).

Az IFLA-kiadványok másik csoportja a könyvtári automatizált rendszerek szabványosítására irányuló kutatások eredményei alapján közzétett ajánlások. Egyik ilyen jelentős kiadvány az International Authority File System munkacsoport összeállítása, a GARE (1984, később GARR 2001), amely a besorolási rekordok (egységesített forma és utalói) tartalmára vonatkozóan nyújt ajánlást a személynevekre, testületekre – beleértve a konferenciákat, területi igazgatási szerveket is, valamint a klasszikus anonim művek egységesített címeit is. Nem ad specifikus utasításokat a besorolási adatok szerkezetére vonatkozóan, ezeket a nemzeti szabályzatok hatáskörében hagyja.

Az egyes nemzeti bibliográfiák besorolásiadat-jegyzékei elsődleges segédforrások az authority munkában. Az úttörő kezdeményezések kezdetben előfizetett szolgáltatás útján vagy osztott rendszerben, a tagkönyvtárak zárt körében voltak használhatók (mágneses, optikai hordozón vagy hálózatban). Az IFLA UBCIM felhívása az állományok interneten való közzétételére, az információtartalmak szabad sugárzása, nem maradt eredménytelenül. Olvashatóvá vált a különálló állományban épülő Library of Congress Authorities, a francia Autorité BNF és a német Personennamendatei; integrált katalógus részeként a British Library – Integrated Catalogue böngészhető indexében, ahol megkülönböztethetők a LC-ből átvett és a BL-besorolási rekordok, és számos más példát is említhetünk világszerte, távolabbi és közelebbi országokban. Csak egy közülük a horvát közös katalogizálási projekt szerves részeként épülő croatus szerzők és más nevek részletes rekordja a CROLIST könyvtár-informatikai rendszerben. A speciális adatbázis részeként szerkesztett besorolási állományok közül kiemelkedik az EDIT 16 (Censimento delle edizioni italiane del XVI secolo) név-törzse, amely a máshol szokásos azonosításhoz és megkülönböztetéshez

szükséges elemeken valamint a névváltozatok előfordulásainak számontartásán kívül a szekunder irodalmi hivatkozásokat is összegyűjti.

Történeti és egyházi nevek besorolási adatai, egységesítési segédletek – külföldi példák

A történelmi idők kéziratos és nyomtatott forrásaiban föllelhető névadatok variálódásán kívül sok főfájást okoztak mindenkori a pszeudonimák és az anonimuszok. TAYLOR – MOSCHER (1951) monográfiája egyedülállóan tárta fel a hajdani bibliográfus-filológusok klasszikus idők óta szüntelenül megnyilvánuló törekvését segédlisták, lexikonok összeállítására, hogy megkönnyítsék a homonimák megkülönböztetését, a latinizált nevek írását, leplezzék a pszeudográfusokat, felfedjék a pszeudonim és anonim szerzőket. E „bosszantó bibliográfiai probléma” az ókortól szüntelenül kísérti az emberiség különféle emlékeit számbavevő scriptorokat, a bibliotékák fennállása óta állandóan jelen van és kutatás tárgyát képezik.

A történeti nevek – ókori klasszikusok és középkori írók a latin, görög és más keleti kultúrában, a vallási nevek – egyházatyák, szentek, pápák, más vallásos személyek írásmódjáról az egyes nemzeti szabályzatok eltérően és sajátosan rendelkeznek. A különbségeket részben feltárták a már eddig említett összehasonlító tanulmányok. A témakör szakavatott kutatója, GUERRINI (1999) folyóirat-tanulmányban hasonlított össze a Párizsi Alapelveket az olasz (RICA), az angol-amerikai (AACR2), a német (RAK) a spanyol (RC) és a francia (AFNOR) szabványokkal az ókori görög és latin, valamint az ókori Kelet, Közép-Kelet, a humanisták és a pápák neveinek pontjaiban, megfogalmazva a RICA latinizálási tendenciájának kritikáját is, elsőbbséget ajánlva a katalógus nyelvére (az olasz szabályzat esetében ez az olasz) megadott névalaknak. Egy korábbi tanulmányában GUERRINI (1995) a katolikus

egyházhoz és történetéhez kapcsolódó testületi és igazgatási szervek elnevezései valamint a vallási nevekhez kötődően vizsgált meg nyolc különféle bibliográfiai forrást, illetve besorolási jegyzéket. Megállapította, hogy az előírások rendkívül változatos névalakokat eredményeztek, a vallási személyek neveinek morfológiájára vonatkozó alapelv sem egységes, a szabályok hol anagrafikus, hol speciális névformálási módszert alkalmaznak.

A retrospektív konverzió megindulásával az egyes országokban több, a történeti névanyag kontrollált formában való feldolgozását és az egyházi, vallási névállomány kialakítását célzó projekt indult. A francia nemzeti könyvtárban a CORELI (Collectivités Religieuses) program keretében a különféle történeti katalógusok digitalizálási munkája során a franciaországi és nemzetközi egyházi testületekről (egyházmegyék és –községek, szerzetesrendek, kongregációk stb.) készülnek folyamatosan névrekordok, a nagyobb egyházi gyűjteménnyel rendelkező könyvtárak együttműködésével. A COFAR (Collectivités Officielles Françaises d’Ancien Régime) Franciaország államigazgatási szerveinek corpusába illesztve dolgozta fel a nemzeti történelmi igazgatási testületek névanyagát. Mindkét munkaterület anyaga a BNF authority állományba integrálódott (BODDAERT 2003).

A középkori irodalomhoz kapcsolódó névadatok kezelésének komplexitását elemzi tanulmányában GAMBERINI – DONATI (2003). Az összetettséget a hosszú – ezer évre kiterjedő időszak, a kéziratosság korában nem megállapodott lingvisztikai tényezők, a kiadatlan források sokasága, a már feldolgozott adattárakban a változatos adatformák, a pszeudonim szerzők gyakorisága okozza; a középkori filológia gyors fejlődése pedig a korábbi segédforrások gyors elavulását idézi elő. A szerzők ismeretik a Biblioteca di Cultura Medievale besorolási jegyzékre vonatkozó elvi és módszertani jellemzőket.

A történeti anyagot feltáró kezdeményezések sorába tartozik SANSÒ (2003) névjegyzék-tervezete a történeti itáliai államigazgatási területek megnevezéseivel, amely kéziratok, ősnymtatványok, XVI-XVIII századi nyomtatványok alapján a területi változások, a hivatalos elnevezések és a névvariánsok feldolgozásával készült. Kihangsúlyozta, ez a munka magas szintű könyvtártudományi, információtechnológiai és szakmai – történeti, jogtörténeti – felkészültséget igényelt. Tegyük hozzá: e megállapítás érvényessége valamennyi, hasonló jellegű corpus összeállítására kiterjeszthető.

Az Olasz Egyházi Könyvtárosok Egyesülete (Associazione dei bibliotecari ecclesiastici italiani, ABEI) több évig tartó vállalkozásában a katolikus egyházzal kapcsolatos besorolási jegyzéket adott közre három kötetben (*ACOLIT : autori cattolici e opere liturgiche : una lista di autorità*, diretto da Mauro GUERRINI, 1999-2004). A RICA módszerével megformált címszavak a korábbi Guerrini-kritikákban megfogalmazott álláspontok és más neves szakértők véleményének szem előtt tartásával készültek. A kötetek tartalmazzák a Biblia és könyveinek konvencionális címeit, beleértve a vallási felekezetek kánonjait is; a katolikus egyház intézményeit (a Szentszék intézményei, tanácsok, bizottságok); a Pápai Állam és a Vatikánváros hivatalai, igazgatási szerveinek neveit; valamennyi pápa és ellenpápa nevét; a vallási közösségek, intézmények, férfi (klerikus és világi) és női kongregációk, rendek elnevezését; a monasztikus szerzetesrendek, szabályozott kanonokok, egyéb rendek, kongregációk, társulások, világi közösségek, a keresztény élettel és a kereszténység kialakulásával kapcsolatos írók (egyházatyák, szentek, teológusok) egységesített névalakját, az ismert szerzőjű és anonim művek sztenderdizált címeit. A jegyzék egyaránt számbaveszi a mai és a történelmi idők adatait – a katolikus egyház 2000 éves történetében előforduló intézményeket, személyeket, műveket.

Az ACOLIT szerkesztésénél alaplámként feltüntetett további két jelentős, nyomtatott formában is kiadott referenz művet nem hagyhatunk ki összefoglalónkból. A Bayerische Staatsbibliothek a filológiai forráskiadások és szaklexikonok anyagának összesítésével adta közre: (a) *Personennamen der Antike* : PAN (1993), 4039 bibliai, ókori görög és latin személy nevét 17746 variánssal; (b) *Personennamen des Mittelalters* : PMA (2., bőv. kiad., 2000), amely 13000 középkori személy szócikkét tartalmazza. A kiadványok de facto a RAK szabályzataként jelentek meg, anyaguk a PND adatbázisba integrálódtak a kelet-európai és keleti személyek alrendszerrel együtt (MÜNNICH 2001). A német szabályzatban az ókori görög nevek egységesített alakja a latin forma, a PAN ezért nem tartalmazza az eredeti görög írásjegyjű formákat.

Vittorio VOLPI *Dizionario delle opere classiche*. 1-3. vol. (DOC, 1994) feldolgozza az ókori klasszikusok, középkori szerzők nyugati és bizánci kultúrkörbe sorolható adatait. A kiemelt névalak ebben az olasz szabályok szerint kialakított forma, a névcikk további felépítése: hivatkozások primer és szekunder forrásokra; névváltozatok; eredeti írásmóddal közölt név; művek egységesített címe az elterjedtebb változatban, a címek közlése eredeti írásmóddal. Szűkebb területi lefedettségű, mint a német PAN és PMA kiadvány.

Metaadat-sémák, technológiák

A Library of Congress-ben kifejlesztett MARC adatszerkezet (ISO 2709) a hetvenes években nemzetközivé fejlődött (McCALLUM 2002). A MARC mező – almező – indikátor struktúráját a különféle országok a saját igényeiknek megfelelően adaptálták és alakították ki a saját nemzeti MARC formátumaikat (Aus-, CAN-, UK-, Inter-, SWE-, FIN-, HUNMARC stb.). Az adatstruktúrák fejlesztésével

a nem könyv dokumentumok adatfelvételét is lehetővé tették – mint pl. a levéltári anyagok (WEBER 1990) vagy a számítógépes dokumentumok számára bevezetett Elektronikus hely és hozzáférés elnevezésű speciális adatmezővel, amelyben a könyvtári gyűjteményen kívül lévő online forrásokhoz vezető kapcsolatok adhatók meg.

Az LC a besorolási adatokra kifejlesztette a MARC Authority szerkezetet (*Authorities*, a MARC format 1981, később MARC 21 AUTHORITY 1999), a nemzetközi adatcsere céljaira pedig az IFLA közreadásában készült el a *UNIMARC/Authorities* (1991, 2. kiad: *Unimarc Manual. Authorities*, 2001) formátum. A rekordszerkezet a GARE tartalmi felépítését követte kiegészítve a szükséges MARC szerkezet- és tartalomjelölő elemekkel (rekordjelölők, indikátorok, almezők hívójelei).

Az elektronikus szövegek tömeges megjelenése újabb problémák elé állította a dokumentumokat számbavevő, a visszakeresést biztosító információs rendszerek tervezőit. A hálózati források számbavételére az elektronikus szövegekben alkalmazott jelölőnyelveknek megfelelő metaadat-sémák és technológiák jelentek meg. Az internet források katalógizálásának projektjei során számos alternatív megoldás született a bibliográfiai információk, köztük a kereséshez nélkülözhetetlen besorolási adatok jelölésére. Több tanulmány foglalkozik ezek egymás közötti és a könyvtári szoftverekben alkalmazott MARC adatszerkezet megfeleltetésével, a funkcionális működés kérdéseivel (PALOWITZ – HOROWITZ, 1996; ANDERSEN 2004, COYLE 2004). HOPKINSON (1998) a különféle adatszerkezetek és jelölőnyelvvvel meghatározott sémák átjárhatóságát kutatta, DAY a Dublin Core és a UNIMARC megfeleltetésének sémáját dolgozta ki, GRANATA az XML – FRBR leképezés kísérleti eredményeit értékeli (2003). GREENBERG (2003) a metaadatokkal kapcsolatos kutatási trendeket foglalja össze, e törekvések célja a rendszerek közötti átjárhatóság és

azok logikai összekapcsolása, a metaadat-elemek szemantikai leképezése a metaadat séma-specifikációkban, a leíró adatelemek tipizálása, autentizálása. Eredményként említhető a MARC21 formátum és más metaadat-sémák XML konverziója (MARC 21 XML Schema) vagy az Open Archives Initiative metaadatgyűjtő protokollja (OAI 2004; FÜLÖP – KOVÁCS – MICSIK 2004).

Barbara TILLET (2001) nemzetközi virtuális besorolásiadat-jegyzék gondolatát vetette fel, olyan megoldást javasolt, amellyel egyrészt a könyvtárakban vezetett jegyzékek internet alkalmazásával más területek számára is hasznosíthatókká válhatnak (kiadói, copyright és jogkezelői szervezetek, múzeumok, levéltárak), másrészt, a besorolási rekord-íráshoz végzett kutatómunka eredményei közös tudáskincset képezhetnek. Konceptiójában szerepel az is, hogy az újabb metaadat-sémák és technológiák (OAI, Z.39.50 protokoll) bevonásával a felhasználó szempontjából hasznos, igényéhez igazodó megjelenítési módokra van szükség; ugyanakkor a háttérben hatékony keresési technológia léphet életbe, amely javíthatja a webszolgáltatásokat. LAM (2002) az elképzeléshez kapcsolódóan egy, a globális névjegyzék XML technológián alapuló, az entitások többféle írásrendszerű változatát is kezelni képes kísérletről számol be. BORBINHA (2003) az információs társadalomban jelentkező új paradigmák közé, a metaadatok világába helyezi az authority control fogalmát, modellezi a metaadatokat különféle nézetekből (fogalmi, kontextuális, szolgáltatások / interfészek és technológia). Szerinte a metaadatok morfológiai heterogenitása e modellben és a különböző forráshelyek adatait kezelő kezdeményezésekben (EAC, Ecoded Archiving Context, LEAF, MALVINE stb.) áthidalható probléma.

Besorolási adatok kontrollja – magyar vonatkozások

Az authority controlnak nevezett folyamattal való foglalkozást dominánsan angol nyelvű szakirodalom jellemzi. Megjegyzi ezt BOURDON is (1993) az indexelő szolgáltatásokban talált adatokat összegezve, de ha végigbongésszük a LISA (Library and Information Science Abstracts) és a hazai MANCI (Magyar és Nemzetközi Cikk) könyvtártudományi adatbázis tételeit, ugyanez állapítható meg az utóbbi tíz év anyagáról is. Taylor már említett szemléjének egyik részletéből némileg érzékelhető a *besorolási adatok kontrollja* információs korszakbeli fogalmának megszületése, kialakulása és az iránta való érdeklődés fokozódása. A hivatkozás Barbara TILLET egy kéziratot bibliográfiájára vonatkozik 1982-ből, amelyben 411 mű szerepelt, 13 kivételével valamennyi 1960 utáni megjelenéssel. Bourdon a manuális és gépi besorolási adat-fájlokra korlátozva a bibliográfiai gyűjtést három jelentős információ tudományi adatbázisból, tizenöt évre visszamenőleg (1978-1993 közötti időszak), 120 releváns tétel alapján kezdte meg munkáját. Jelen munka megírásának előkészítéskor a LISA és a hazai MANCI adatbázisból a válogatott cikkek tételei mintegy 300 egységnyit tettek ki, a további adatgyűjtés során kb. ugyanennyi, válogatott, zömében angol nyelvű külföldi szakirodalmi forrás képezte e kutatástörténeti áttekintés alapját.

A magyar szakirodalomban mindössze három, koncentráltan a besorolási adatok kontrolljára összpontosító cikk, tanulmány jelent meg. VAJDA Erik: *A besorolási adatok egységesítése* (1990) c. tanulmánya a fogalmi meghatározásokra és a magyar terminus technicusok kialakítását célozta meg. A *Könyvtárosok kézikönyvében* RÁCZ Ágnes (2001) alapvetően a Vajda-által javasolt magyar terminológiát és fogalom-meghatározásokat használta, és megtaláljuk nála a korszaknyitó FRBR-tanulmány kulcssza-

vainak magyar honosítását is. DUDÁS Anikó: *A könyvtári névírás rejtelmei : egy lehetséges irányelv az ókori és középkori személyek egységes besorolási adatainak létrehozásához* (2002) a Vajda terminusokra és a nemzetközi szakirodalomra építve árnyaltabb, differenciáltabb meghatározásokat adott. A Vajda-cikk egészében a fogalmi magyarázatokkal foglalkozott, az utóbbi pedig az ókori és középkori nevek egységesítéséhez keresett, a manuális feldolgozásra szánt szabványok és az új technikai paradigma szerinti elvi-elméleti és gyakorlati támpontokat.

UNGVÁRY – VAJDA (2002 és 2003) az információkereső nyelvek elméletébe és rendszerébe helyezte a leíró adatokból képezett besorolási adatokat, átvezetve témakörünket az információelmélet általánosabb, ontológiai területére. A besorolási adatokkal és az authority controllal kapcsolatos terminológia átalakulás alatt áll a nemzetközi és hazai információ tudományban, a magyar terminológiában használt „egységesített besorolási” jelzős szerkezetek is korszerűtlenné váltak. (BERKE 2004).

A lényegbevágó publikációkon kívül a magyar szakirodalomban csak lappangva, igen szórta, más témák részeként, említésszerűen, közös katalógizációs projektekkel vagy retrokonverzióval kapcsolatban elhintett részletként mutatkozott meg az authority control valamely aspektusa vagy produktuma. Többnyire az egyes információtechnikai megoldások vagy alkalmazások háttérében merültek fel a besorolási adatok kérdései. BERKE (1994) az OSZK számítógépes katalógusait ismertetve az indexfájlokat – köztük a név- és címadatokat – tároló rendszerkatalógusról szólt. BAKONYI (1998) a KözelKat kapcsán a névelemek kereséséről, a transliterációk következtetlenségéről, a MOKKA kapcsán pedig a „bibliográfiai és a besorolási adatok együtt mozgása” problematikusságáról értekezett; más forrásokból a MOKKA-ban alkalmazott „szkeleton besorolási rekord” technikájáról találunk megjegyzést (VAJDA 2002 – angol nyelvű elő-

adás). Bakonyi később (2003a) a MOKKA besorolási rekordjára vonatkozó működési modell elkészülteiről számolt be egy cikk részletében – nem ismeretve magát a modellt, más helyen a személynevek rendsző és egyéb névelem adatféleségeinek USMARC-ról HUNMARC-ra történő konvertálásában eszközölt javításokról tett említést (2003b).

A HUNMARC besorolási rekordok adatcsere formátumát az összefoglaló írásának időpontjában még nem publikálták. A USMARC-HUNMARC különbségéről, a HUNMARC szegmentáltabb adatszerkezetének indokoltóságáról fakadó vitában a kilencvenes évek közepén a két formátum besorolási adatainak jellegzetességei és az adatok egyik formátumból másikba történő konverziójának kérdései is felmerültek (BAKONYI 1994, OSZK Fejlesztési Osztály 1995a, b, SIPOS 1997).

A Párizsi Alapelvek bevezette a bibliográfiai leírástól elkülönített „egységesített címfej” fogalmát és hangot kapott az azonos nevű szerzők megkülönböztetésének alapkövetelménye is. A katalógusokra, különösen a központi katalógusokra, korábban nem volt jellemző a szerzők „egyediesítése”. Ezt támasztja alá NÉMETH Mária (1980) a Könyvek Központi Katalógusában alkalmazott Berghoffer-módszer ismertetésével, és ezt igazolják a nemzeti könyvtár 1960-as években megindított katalógus-rekonstrukciós munkálatairól írt beszámoló is: NAGY Károlyné (1967) a szolgálati katalógus korszerűsítéséről, BACZONI Tamásné (1974) a *Kiemelt szerzők az Országos Széchényi Könyvtár olvasói betűrendes katalógusában* c. jegyzék bevezetőjében, az OSZK olvasói katalógusában a prominens szerzők kiemelésére alkalmazott módszerről, BÁNÁTI Istvánné (1980) a magyar nemzeti könyvtár 1936 óta épülő betűrendes könyvkatalógusáról írva tér ki a sorolás, az egyének megkülönböztetésének és a művek csoportosításának akkori módszereire.

A magyar katalogizáláselmélet legnagyobb magyar alakjának, DOMANOVSKY Ákosnak a munkássága meghatározó volt a magyar szabványosítás

folyamatában, ezzel együtt a besorolási adatok honi kezelésmódjának kialakulásában is. Teoretikusunk ebbéli szerepével kapcsolatosan bőségesen szolgál adalékokkal disszertációjában POGÁNYNÉ Rózsa Gabriella (2004b). Domanovszky mű-elmélete folytatást nyert a napjainkban még nem lezáródott információszervezési koncepciók elméletének kidolgozásában.

A magyar katalogizálási szabványok ISBD elven alapuló kiadásai jelentős változásokat hoztak az egységesített besorolási adatokra vonatkozóan. A korabeli magyar kommentárok nehézségként értékelték a cédulák szövegének terjedelmi növekedését a fej- vagy talprészben elkülönített besorolási adatokkal, a más írásrendszerű nevek transliterálási szabályainak megváltozását, a rendszavakat érintő módosításokat. (KÖRMENDY, MADERNÉ 1986). Az alapfogalmak értelmezését, valamint a megváltozott szabályok könnyebb és gyorsabb alkalmazását kívánta segíteni VARGA Ildikó: *A leíró katalógusok továbbépítése* c. módszertani útmutatója valamint az *Utalójegyzék a személyek változatairól az egységesített alakra* (1986) c. kiadvány. Ez utóbbi csak a névalakok közlésére korlátozódott és a személyneveknek csak azon csoportjaira terjedt ki, amelyek írásmódját a változások érintették. A besorolási tételek egységes alakjára vonatkozóan a magyar katalogizálók számára az IFLA segédletei közül két adattár került kiadásra magyar kísérszöveggel – korábban már megneveztük őket: az egyik a személyek nevének, a másik a liturgikus művek címeinek írásmódjára vonatkozott.

A besorolási adatok megválasztását, formáját, betűrendbe és katalógusba sorolását a nemzetközi törekvésekkel összhangban magyar szabványok rögzítették (MSZ 3401, 3423/1-3, 3493, 3440/1-5 – ez utóbbi szabványcsaládra 2003-ban visszavonási szándékot jegyzett be a Magyar Szabványügyi Testület). Az egyes nemzetek különféleképpen értelmezték a Párizsi Alapelvekben az egységesített névformáról megfogalmazott irányelveket, a magyar szabványba is bekerültek sajátos vonások és alter-

natív megoldások, amelyek egyúttal bizonyos fokú alkalmazkodást engedtek meg az adott olvasói kör igényeihez igazodva. A magyar szabványok alternatívumokat tartható pontjait és azok egyik lehetséges alkalmazását ismerteti DUDÁS (2002) említett tanulmányában az ókori, középkori, vallási nevek írásmódjával kapcsolatban. A szabványcsalád fogalmi meghatározásai természetesen még a cédlás leírás feltételeire alapozódtak. A nemzetközi tanácskozásokon szorgalmazott katalogizálási keret-szabályzatok újrafogalmazása, hozzájuk kapcsolódóan a besorolási adat és a jelentésudvarába tartozó fogalmak meghatározása, a besorolási rekord adatelemeinek szabályozása, a besorolási adatok kontrolljára vonatkozó ajánlások a magyar szabályzatok megújítását is szükségessé tették.

A személyek névjelölését, azonosítását, megkülönböztetését segítő önálló jegyzékek magyar műhelyekben is készültek, illetve készülnek. Speciális, a könyvtári segédletek kritériumainak megfelelő ilyen forrás a *Hungarica névkataszter – Index Biographicus hungaricus*, amely XX. századi külföldi magyar szerzőket és az adatok forrását regisztráló adattár (KOVÁCS 1990). A *Régi Magyarországi Szerzők* adatbázis kiépítésének terve is ismert (VÁSÁRHELYI 1996), alapbázisa az 1990-ben ugyanazon című, kézirat gyanánt napvilágot látott mintegy tízezer, 1801 előtt publikált hungarus szerző nevét tartalmazó nyomtatott jegyzék. A kötet beveze-

tőjében Borsa Gedeon elsődleges célként a hungarus szerzők munkáinak *könnyebb keresését* jelölte meg a hazai és külföldi katalógusokban, ennek ellenére a közölt névsor – az angolszász szakirodalom fogalmaira átültetve – publikált manuális besorolási adat-fájlnak tekinthető, forrásokat összesítő jellege, a címszavak referenciális adattartalma, a névvariánsok számbavétele okán. Hogy egy-egy ilyen adattár gondozása milyen mikrofilológiai munkával jár, különösen a régi könyvek, kéziratok esetében, jól illusztrálja P. Vásárhelyi Judit írása vagy BORSA Gedeon esszéje (1998).

A magyar álnevek egybegyűjtésére tett kísérletek a XIX. század végén indultak, s csúcsoadtak ki GULYÁS Pál: *Magyar írói álnév lexikonjában* (1956, 2. kiad. 1978, kiegészítése DEBRECZENI 1992). A lexikonokat, kézikönyveket összesítő tercier biográfiai index műfajában is van hazai kezdeményezés a Petőfi Irodalmi Múzeum *Magyar Életrajzi Index* forrásbázisa révén.

Az újabb törekvések ígéretes megnyilvánulásként említjük meg végül az *NDA-névtér tanulmányt* (2004), amely a világhálón közkinccsé tett, a különféle archívumokban tárolt kulturális közvagyron keresőrendszerének egyik sarkalatos építőköveként nevezi meg a tulajdonnevek „közös és egységesen kezelt” tartományát, egyben korvonalazza e Névtér kialakításának lehetséges tartalmi és metaadat-technológiai konstrukcióját és feltételeit.

A sorolási adatoktól a névtérig – a besorolási adatok kontrolljának kutatástörténete (Áttekintés)

Bibliográfia

(Csak azokat a tételeket tartalmazza, amelyek az áttekintésben is szerepelnek.)

A hálózati források megtekintésének dátuma: 2005. január 4.)

Tanulmányok, történeti szabályzatok

ANDERSEN, Leif: After MARC – what then? In: Library hi tech. 22 (2004) 1. p. 40-51.

ANDERSON, Dorothy: Universal bibliographic control : a long term policy, a plan for action. München : Saur, 1974.

ANDRE, Pamela Q.J.: Library of Congress automated authority systems. In: What's in a name?..., 1978, p. 31-54.

AULD, Larry: Authority control : an eighty-year review. In: Library resources and technical services. 26 (1982) 4. p. 319-330.

Authority Control: the Key to Tomorrow's Catalog : Proceedings of the 1979 Library and Information Technology Association Institutes, Atlantic City, New Jersey, May 21-23, 1979. Ed. Mary W. Ghikas. Phoenix : Oryx Press, 1982.

Authority Control : Definitions and International Experiences : Florence, Italy, February 10-12, 2003. Florence : University of Florence [etc.], 2003.

<http://www.sba.unifi.it/ac/en/home.htm>

AYRES, F. H.: Authority control simply does not work. In: Cataloging and classification quarterly. 32 (2001) 2., p. 49-59.

Authority Control in the 21st Century : an invitational conference, March 31 – April 1, 1996, Dublin, Ohio, USA / OCLC Online Computer Library Center

<http://digitalarchive.oclc.org/da/ViewObject.jsp;jsessionid=c5ee5f17d78d410bac93aa0857d0be11?fileid=0000003520:000000091721&reqid=354>

ASHOOR, Mahammad Ashoor: Arabization of automated library systems in the Arab world: need for compatibility and standardization. In: Libri. 39 (1989) 4., p. 294-302.

BAKONYI Géza: Könyvtár és/vagy elektronikus könyvtár? In: Könyvtári figyelő. (1994) 4., p. 522-535.

BAKONYI Géza [2003a]: Beszámoló a MOKKA-projekt 2002. évi fejleményeiről. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 12 (2003) 2., p. 11-14.

BAKONYI Géza [2003b]: A Magyar Országos Közös Katalógus projekt első szakaszának tapasztalatai. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás. 50 (2003) 5. sz. p. 191-197.

BÁNÁTI Istvánné: Az Országos Széchényi Könyvtár betűrendes könyvkatalógusa. In: Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve. (1980) p. 205-229.

BEALL, Jeffrey: Using OCLC connexion to find typographical errors in authority records. In: OCLC Systems & Services. International Digital Library Perspectives. 20 (2004) 2., p. 71-75.

BEAUDIQUEZ Marcelle – Bourdon, Françoise: Management and use of name authority files. München: Saur, 1991.

BEAUMONT, Jane – COX, Joseph P.: Retrospektív konverzió : gyakorlati vezérfonal könyvtárosok számára. Ford. Gomba Szabolcsné Pelyvás István. Debrecen : Kossuth Egyetemi Kiadó, 1999.

BERKE Barnabásné: Az Országos Széchényi Könyvtár adatbázisai. In: Könyvtári figyelő. 40 (1994) 4. sz., p. 512-521.

BERKE Barnabásné: Párizs 1977 – Kopenhagen 1998 : a nemzeti bibliográfiai ajánlások megújítása. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 8 (1999) 7. sz. p. 3-14.

BERKE Barnabásné: Párizstól Frankfurtig és tovább ... : beszámoló az IME ICC tevékenységéről. In: Könyvtári figyelő. 14 (50) (2004) 3. sz. p. 581-586.

BISHOP, William Warner: Incidents in working on Short-Title Catalogue. In: *Library quarterly*. 20 (1950) p. 195-201.

BODDAERT, Nadine: French Official Corporate bodies of the Ancient Regime (COFAR) and Religious Corporate bodies (CORELI): two operations in creating authority records in order to standardise the entries of bibliographic records in Bibliothèque nationale de France retrospective conversion. In: *Authority Control : Definition and International Experiences...*, 2003.
http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/boddaert_eng.pdf

BLUM, Rudolf: *Kallimachos : the Alexandrian Library and the origins of bibliography*. Transl. from the German by Hans H. Wellisch. Madison : The University of Wisconsin Press, 1991. (Wisconsin studies in classics).
 Eredeti: *Kallimachos und die Literaturverzeichnung bei den Griechen*. Frankfurt a.M. : Buchhaendler-Vereinigung, 1977.

BLUM, Rudolf: *Die Literaturverzeichnung im Altertum und Mittelalter : Versuch einer Geschichte der Biobibliographie von den Anfängen bis zum Beginn der Neuzeit*. Frankfurt a.M. : Buchändler-Vereinigung, 1983.

BORBINHA, José: Authority control in the world of metadata. In: *Authority Control : Definition and International Experiences*, 2003.
http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/borbinha_eng.pdf

Ua. E-LIS eprint archive

http://eprints.rclis.org/archive/00000266/01/borbinha_eng.pdf

BORSA Gedeon: Régi hazai szerzők és munkáik. In: *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve*. (1994-1998) p. 325-345.

BOURDON, Françoise: International cooperation in the field of authority data : an analytical study with recommendations. München [et al.]: Saur, 1993.

BREGZIS, Ritvars: Integrated access to information and economic reality. In: *What's in a name?*, 1978, p. 121-133.

BREGZIS, Ritvars (1982): The syndetic structure of the catalog. In: *Authority control: the key to tomorrow's catalog*. Ed. Mary W. Ghikas. Phoenix : Oryx Press, 1982, 19-35.

BRUNT, Rodney: From main entry to work authority record: development of a cataloguing fundamental. In: *Library review*. 48 (1999) 7., p. 328-336.

BUCHINSKI, Edwin J. – NEWMAN, William L. – DUNN, Mary Joan: The automated authority subsystem at the National Library of Canada. In: *Journal of library automation*. 9 (1976) 4., p. 279-298.

BUIZZA, Pino – GUERRINI, Mauro: Author and title access point control : on the way national bibliographic agencies face the issue forty years after the Paris Principles. In: *IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code*, 1st, Frankfurt, Germany, 2003. Frankfurt am Main : Die Deutsche Bibliothek, 2003.
http://www.ddb.de/news/pdf/papers_buizza.pdf

BURGER, Robert Harold Conversion of catalog records to machine-readable form: major projects, continuing problems, and future prospects. In: *Cataloging and classification quarterly*. 3 (1982)1., p. 27-40.

BYRUM, John D., Jr.: NACO: a cooperative model for building and maintaining a shared name authority database. In: *Authority Control : Definition and International Experiences*, 2003.
http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/byrum_eng.pdf

BYRUM, John D.- MADISON, Olivia M. A.: Reflections on the goals, concepts and recommendations of the IFLA Study on functional requirements for bibliographic records. In: *FRBR (Functional requirements for bibliographic records) Seminar*. Florence, 27-28 January 2000.
<http://www.aib.it/aib/sezioni/toscana/conf/frbr/byrmdis.htm>

CARLYL, Allyson: Ordering author and work records : an evaluation of collocation in online catalog displays. In: *Journal of the American Society for Information Science*. 47 (1996) p. 538-554.

COYLE, Caren: Future considerations: the functional library system records. In: *Library hi tech*. 22 (2004)2 p. 166-174.

CUTTER, Charles A.: *Rules for a dictionary catalog*. 4th ed. Washington : Govt. print. off., 1904.

DANSKIN, Alan: International standard in authority data control: costs and benefits . In: *International cataloguing and bibliographic control*. 26(1977)2., p. 31-34.

DANSKIN, Alan: Mature consideration: developing bibliographic standards and maintaining values. In: *New library world*. 105 (2004) 3., p. 113-117.

DAY, Michael: Interoperability between metadata formats : mapping Dublin Core to UNIMARC. London : UKOLN ;

University of Bath, 1997.

http://www.ukoln.ac.uk/metadata/interoperability/dc_uni_marc.html

DELSEY, Tom: IFLA Working Group on an international authority system : a progress report. In: *International cataloguing*. 9 (1980) 1. p. 10-11.

DICKSON, Jean – ZADNER, Patricia: Authority control and the authority file: a functional evaluation of LCNAP on RLIN. In: *Cataloging & Classification Quarterly*. 9 (1989) 3., p. 57-73.

DOMANOVSKY Ákos: A könyvtári címleírás irányelvei és a testületi szerző. Bp. : Országos Könyvtárügyi Tanács : Egyetemi Könyvtár, 1959.

DOMANOVSKY Ákos: A leíró katalógus alapfeladatai. In: *Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei*. 2 (1964) p. 7-43. Különnyomatban is

DOMANOVSKY Ákos: *Functions and objects of author and title cataloguing*. Bp. : Akad. K., 1974.

DUDÁS Anikó: A könyvtári névírás rejtelmek. In: *Könyvtári figyelő*. (2002) 3. sz., p. 457-473.

DUDÁS Anikó: Thomas Hyde (1674), Domanovszky (1974), a Frankfurter Alapelvek (2003) és a katalógus kollektív funkciójának összefüggései. In: *Könyvtári figyelő*. 14 (50) (2004) 3. sz., p. 559-579.

DUKE, John K.: Authors and names: multiple pseudonyms in AACR2. In: *Cataloging and classification quarterly*. 1 (1980)1., p. 77-90.

FABIAN, Claudia: *Personennamen der Antike (PAN) – eine neue Normdatei für alte Namen : Aufbau und Profil, Ansetzungsfragen und Fortführung*. In: *Bibliotheksdienst*. 28 (1994) 9., p. 1426-1441.

FATTAHI, Rahmatollah: Super records : an approach towards the description of works appearing in various manifestations. In: *Library review*. 45 (1996) 4., p. 19-29.

FATTAHI, Rahmatollah: AACR2 and catalogue production technology : relevance of cataloguing principles to the online environment. In: *The principles and future of AACR*, 1998 : p. 17-43.
http://collection.nlm-bnc.ca/100/200/300/jsc_aacr/aacr_cat/r-aacr2.pdf

FULLER, Elizabeth E.: Variation in personal names in works. In: *Cataloging & Classification Quarterly*. 9 (1989) 3., p. 75-95.

FÜLLÖP Csaba – KOVÁCS László – MICSIK András: A metaadatsémák és a szemantikus web: egységesítés és specializáció a metaadatok világában. In: *Tudományos és műszaki tájékoztatás*. 51 (2004) 7.sz., p. 276-284.

Frankfurter Alapelvek (2003) – Statement of international cataloguing principles : draft approved by the IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, 1st, Frankfurt, Germany, 2003. A hivatkozásokban: Frankfurter Alapelvek.

Frankfurt am Main : Die Deutsche Bibliothek, 2003.
http://www.ddb.de/news/pdf/statement_draft.pdf

FRBR – Functional requirements for bibliographic records : final report. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. München : Saur, 1998. (UBCIM publications. New series ; 19)
<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>
<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.htm>

GAMBERINI, Robert – DONATI, Maria Teresa: Medieval Latin authors: authority list and authority file. In: *Authority Control : Definition and International Experiences*, 2003.
http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/gamberini_eng.pdf

GARE – Guidelines for authority and reference entries. Recommended by the Working Group on an International Authority System ; approved by the Standing Committees of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on Information Technology. London : IFLA International Programme for UBC, 1984.

GARR – Guidelines for authority records and references. International Federation of Library Associations and Institutions ; IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, Deutsche Bibliothek, Frankfurt am Main. Recommended by the Working Group on an International Authority System. Approved by the Standing Committees of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on Information Technology. – 2. ed. Rev. by the IFLA Working Group on GARE Revision. München : Saur, 2001. (UBCIM publications, N.S., Vol. 23)

GORMAN, Michael: Authority control in the context of bibliographic control in the electronic environment. In: *Authority Control : Definition and International Experiences*, 2003.
http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/gorman_eng.pdf

GRAHAM, Crystal: Definition and scope of multiple versions. In: *Cataloging and classification quarterly*. 11 (1990) 2., p. 11-32.

GRANATA, Giovanna: Una DTD XML per FRBR. In: *Bollettino AIB*. (2003) 2., p. 161-177.

GREENBERG, Jane: Metaviews in the millennium: research and education. In: *Journal of internet cataloging*. 6 (2003) 1., p. 9-14.

GUERRINI, Mauro: Chiesa cattolica e santi: quale forma dell'intestazione? In: *Accademie e biblioteche d'Italia*. (1995) 3., p. 5-32.

GUERRINI, Mauro: La lingua del catalogo : gli autori greci, latini, dell'oriente antico, del periodo medievale e umanistico, i papi: forma latina o forma italiana? In: *Accademie e biblioteche d'Italia*. (1999) 3., p. 21-48.

GUERRINI, Mauro: Corporate bodies from ICCP up to 2000. In: *IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code*, 1st, Frankfurt, Germany, 2003. Frankfurt am Main : Die Deutsche Bibliothek, 2003.
http://www.ddb.de/news/pdf/papers_guerrini.pdf

GUERRINI, Mauro – SARDO, Lucia: Authority control : rassegna della letteratura professionale, 1997-1999. In: *Accademie e biblioteche d'Italia*. (2000) 1., p. 39-48.

Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography / prepared by the IFLA International Office for UBC. Paris : UNESCO, 1999.

GUPTA, Sushma: Cataloging etiopian personal names. In: *Cataloging and classification quarterly*. 14 (1991) 2., p. 81-92.

HAGLER, Ronald: Access points for works. In: *The principles and future of AACR*, 1998, p. 214-228.
http://collection.nlm-bnc.ca/100/200/300/jsc_aacr/aacr_cat/r-aacr2.pdf

HANSON, J. C.: A comparative study of cataloging rules based on the anglo-american code of 1908. Chicago : The University of Chicago Press, 1939.

HOPKINSON, Alan: UNIMARC and Metadata: Dublin Core : 64th IFLA General Conference, Amsterdam, 16-21 August 1998. Hague : IFLA, 1998.
URL: <http://www.ifla.org/IV/ifla64/138-161e.htm>

HOUISSA, Ali: Arabic personal names: their components and rendering in catalog entries. In: *Cataloging & classification quarterly*. 13 (1991) 2., p. 3-17.

Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der preussischen Bibliotheken und für den preussischen Gesamtkatalog vom 10. Mai 1899. Berlin, 1899. Utolsó kiad. 1952.

JANČIČ, Svetlana: Razvoj teorijske misli u oblasti katalogizacije. In: *Bibliotekar*. 16 (1996) 1-2.

KOVÁCS Ilona: A XX. századi külföldi magyar személyiségek biográfiai adattára : Hungarica névkataszter – Index Biograficus hungaricus. In: *Könyvtári figyelő*. (1990) 5-6. sz., p. 473-479.

KÖRMENDY Edit: Könyvek leírásai és besorolási szabványainak alkalmazása a BME Központi Könyvtárban : megoldások és ötletek. In: *Könyvtári figyelő*. 32(1986) 6. sz., p. 595-604.

LAM, Ki-Tat: XML and global name access control. In: *OCLC Systems & Services*. 18 (2002) 2., p. 88-96.

LAU, Shuk-fong – WANG, Vicky: Chinese personal names and titles: problems in cataloging and retrieval. In: *Cataloging & classification quarterly*. 13 (1991) 2., p. 45-65.

LEAZER, Gregory H.: Applying the concept of the work to new environments. In: *The future of cataloging : insights from the Lubetzky Symposium*, April 18, 1998. University of California, Los Angeles. Ed. by Tschera Harkness Connell, Robert L. Maxwell. Chicago, IL ; London : American Library Association, 2000, p. 105-122.

LIU, Suqing – SHEN, Zhenghua: The development of cataloging China. In: *Cataloging and classification quarterly*. 35 (2002)1-2., p. 137-154.

LUBETZKY, Seymour: Code of cataloging rules : author and title entry. In: *Seymour Lubetzky : writings on the classical art of cataloging*. Compile and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry. Englewood : Libraries Unlimited, 2001 p. 209-217. Eredeti megjelenés: Chicago : American Library Association, 1960.

LUBETZKY, Seymour: Principles of cataloging, Final report, Phase I: Descriptive cataloging. In: *Seymour Lubetzky : writings on the classical art of cataloging*. Compile and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry. Englewood : Libraries Unlimited, 2001, p. 255-341. Eredetileg: Los Angeles : Institute of Library Research, 1969.

MADER Béláné Kiss Márta: Egységesítési törekvések a huszadik századi katalogizálásban. Bölcsészdoktori disszertáció. Bp. : ELTE, 1983.

MADER Béláné Kiss Márta: Katalóusok a JATE Központi Könyvtárban. In: Könyvtári figyelő. 32(1986) 6. sz., p. 605-609.

MALINCONICO, S. Michael: Bibliographic data base organization and authority file control. In: Wilson library bulletin. 54 (September 1979) p. 36-45. Ua: Authority control : the key to tomorrow's catalog..., 1982, p. 1-8.

MALINCONICO, S. Michael: The role of a machine based authority file in an automated bibliographic system. In: Automation in Libraries : papers presented at the CACUL Workshop on Library Automation, Winnipeg, June 22-23, 1974. Ottawa : Canadian Library Association, 1975. Repr.: Foundations of cataloging : a sourcebook. Ed. by Michael Carpenter and Elaine Svenonius. Littleton : Libraries Unlimited, 1985, p. 208-233.

Mandatory data elements for Internationally shared resource authority records : report of the IFLA UBCIM Working Group on minimal level authority records and ISADN / IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Core Programme (UBCIM). Hague : IFLA, 1998.
<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-2/mlar.htm>

MARKIW, Michael: Establishing slavic headings under AACR2. In: Cataloging and classification quarterly. 5 (1984) 2., p. 13-20.

MARUYAMA, Shōjirō: Descriptive cataloging and cataloguing rules in Japan. In: International cataloguing. (July/Septemember 1986) p. 28-29.

MATTERS, Marion E.: Authority work for transitional catalogs. In: Cataloging & classification quarterly. 11 (1990) 3-4., p. 91-115.

McCALLUM, Sally H.: International MARC: past, present, and future. In: Advances in librarianship. 26 (2002) p. 127-148.

MILLER, R. Bruce: Authority control in the network environment. In: Authority control: the key to tomorrow's catalog, 1982, p. 36-52.

MONOK István: Könyvkatalógusok és könyvjegyzékek Magyarországon 1526–1720 : forrástipológia, forráskritika, forráskiadás. Szeged : Scriptorum, 1993. (Olvasmánytörténeti dolgozatok ; 5.)

MURTOMA, Eva – GRIEG, Eugenie: Problems and prospects of linking various single-language and/or multi-language name authority files. In: International

cataloguing and bibliographic control. 23 (1994) 3., p. 55-58.

MUTULA, Stephen M. – TSVAKAI, Mashingaidze: Historical perspectives of cataloging and classification in Africa. In: Cataloging and classification quarterly. 35 (2002)1-2., p. 61-77.

MÜNNICH, Monica: German authority work and control. In: Authority Control in the 21st Century, 1996.
<http://digitalarchive.oclc.org/da/ViewObject.jsp?fileid=000003520:000000091774&reqid=6281>

NAGY Károlyné: Az Országos Széchényi Könyvtár betűrendes szolgálati katalógusának szerkesztési szabályzata. In: Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve (1965-66). 1967 : p. 372-385.

NDA Névtér : javaslat az NDA Névtér működtetéséhez : összefoglaló tanulmány. Összeállították az NDA Névtér Munkacsoport tagjai: Berke Barnabásné [et al.]. 2004. március
www.nda.hu / Dokumentumtár / Névtér munkacsoport / Jóváhagyott anyagok

NÉMETH Mária: A központi katalógus szerkesztésének Berghoeffler-féle módszere. In: Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve. (1980) : p. 162-171.

NORRIS, Dorothy M.: A history of cataloging and cataloging methods 1100-1850. London : Grafton, 1959.

OSBORN, Andrew D.: The crisis in cataloging. In: Library quarterly. 9 (4) (October 1941) p. 393-411.

OSBORN, Andrew D.: Cataloging and cataloging codes in other countries today. In: The library quarterly. 26 (1956) 4., p. 276-285.

OSZK Fejlesztési Osztály (1995a): A könyvtár nem ellentéte az elektronikus könyvtárnak. Válasz Bakonyi Gézáknak. In: Könyvtári figyelő. 41 (1995) 1. sz., p. 13-20.

OSZK Fejlesztési Osztály (1995b): A nemzeti adatcsere formátum és az összevont adatelemek. In: Könyvtári figyelő. 41 (1995) 2. sz., p. 257-263.

PALOVITZ, Casey – HOROWITZ, Lisa: Meta-information structures for networked information resources. In: Cataloging & classification quarterly. 21 (1996) 3-4. , p. 109-130.

PANIZZI, Anthony: Rules for the compiling of the catalogue. In: General catalogue of printed books. 1. vol. London : British Museum, 1841.

PATTON, Glenn E.: FRANAR: a conceptual model for authority data. In: Authority Control : Definition and International Experiences, 2003.

http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/patton_eng.pdf

PETTEE, Julia: The development of authorship entry and the formulation of authorship rules as found in the Anglo-American code. In: Library quarterly 6 (1936) p. 270-290. Repr.: Foundations of cataloging : a sourcebook. Ed. by Michael Carpenter and Elaine Svenonius. Littleton : Libraries Unlimited, 1985, p. 172-189.

PIL-MO, Jeong – DONG-GEUN, Oh: In the processing of kwan-ching in the title of East-Asian metrials – from the korean perspective. In: Cataloging and classification quarterly. 12 (1990) 2., p. 83-104.

PLASSARD, Marie France: IFLA and authority control. In: Authority Control : Definition and International Experiences, 2003.

http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/plassard_eng.pdf

POGÁNYNÉ Rózsa Gabriella: A nagy katalogizálási irányzatok kialakulása a XX. század első felében. In: Könyvtári figyelő. 11 (2001) 2. sz., p. 263-273.

POGÁNYNÉ Rózsa Gabriella: A német katalogizálási hagyományok a magyar könyvtárakban. In: Könyvtári figyelő. 12 (2002) 1-2. sz., p. 28-42.

POGÁNYNÉ Rózsa Gabriella (2004a): A leíró katalogizálás szabályozása Magyarországon (1925-1960). 1-2. rész. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 13 (2004) 7. sz., p. 40-51; 8. sz., p. 39-49.

POGÁNYNÉ Rózsa Gabriella (2004b): Domanovszky Ákos katalogizáláselméleti munkássága valamint szerepe a hazai és nemzetközi egységesítésben és szabványosításban. PhD disszertáció. Bp. : ELTE BTK, 2004.

RÁCZ Ágnes: A kiadványok bibliográfiai számbavétele: leíró katalogizálás. In: Könyvtárosok kézikönyve. 2. köt., Fel-tárás és visszakeresés. Szerk. Horváth Tibor, Papp István. Bp. : Osiris, 2001. p. 187-295.

RÁCZ Aranka, N.: A katalogizálási szabályok nemzetközi egysége felé. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1958. Bp. : OSZK, 1959. p. 107-135.

RANGANATHAN, Shiyali Ramamrita: Heading and canons : a comparative study of five catalogue codes. Madras : Viswanathan ; London : Blunt, 1955.

RATHER, Lucia J.: Authority systems at the Library of Congress. In: Authority control: the key to tomorrow's

catalog. Ed. Mary W. Ghikas. Phoenix : Oryx Press, 1982. p. 158-163.

RIJK Spanhoff, Elisabeth, de: Thomas Hyde, Julia Pettee and the development of cataloging principles; with a translation of Hyde's 1674 Preface to the reader. In: Cataloging and classification quarterly. 14 (1991) 2., p. 31-61.

RINN, Reinhard: Das Porjekt Personennamendatei. In: Dialog mit Bibliotheken. 6 (1994) 3., p. 32-34.

RINN, Reinhard: Die Normdatei für Personennamen – PND = Dialog mit Bibliotheken. 7 (1995) 3., p. 29-32.

SANSO, Annarita: Ancient Italian states : an authority file project. In: Authority Control : Definition and International Experiences, 2003.

http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/sanso_eng.pdf

SHORE, Melinda L.: Variation between personal name headings and titel page usage. In: Cataloging and classification quarterly. 4 (1984) 4., p. 1-11.

SIPOS Márta: USMARC – UseMARCON – HUNMARC : a bibliográfiai rekordok adatsere formátuma és a konverzió. In: Könyvtári figyelő. 7 (43) (1997) 1. sz., p. 73-80.

SMALLEY, Joseph: The French cataloging code of 1791 : a translation. In: Library quarterly. 61 (1991)1., p. 1-14.

SMIRAGLIA, Richard P.: The nature of "a work" : implications for the organization of knowledge. Lanham ; London : The Scarecrow Press, 2001.

SMIRAGLIA, Richard P.: The progress of theory in knowledge organization. In: Library trends. 50 (2002) 3., p. 330-349.

SMIRAGLIA, Richard P. (ed.): Works as entities for information retrieval. New York [etc.] : Haworth Pr., 2002. Ua.: Cataloging & classification quarterly. 33 (2002) 3-4.

SMIRAGLIA, Richard P.: The history of 'the work' in the modern catalog. In: Cataloging and classification quarterly. 35 (2003) 3-4., p. 553-567.

SMIRAGLIA, Richard P. – LEASER, Gregory H.: Bibliographic families in the library catalog : a qualitative analysis and grounded theory. In: Library resources & technical services. 43 (1999) p. 191-212]

SNYMAN, M. M. M. – RENSBURG, M. Jansen van: Reengineering name authority control. In: Electronic library. 17 (1999) 5 , . p. 313-322.

SNYMAN, M. M. M. – RENSBURG, M. Jansen van: NACO versus ISAN: prospects for name authority control. In: *Electronic library*. 18 (2000) 1., p. 63-68.

SOLTANI, Poori: Historical aspects of cataloging and classification in Iran. In: *Cataloging and classification quarterly*. 35 (2002) 1-2., p. 187-208.

STROUT, Ruth French: The development of the catalog and cataloging codes. In: *The library quarterly*. 26 (Oct. 1956) 4., p. 254-275.

STRUNK, Kirsten: Control of personal names. In: *Cataloging and classification quarterly*. 14 (1991) 2., p. 63-79.

SVENONIUS, Elaine: Directions for research in indexing, classification and cataloging. In: *Library resources & technical services*. 25 (January/March 1981)

SVENONIUS, Elaine: The intellectual foundation of information organization. Cambridge : MIT Press , 2000. (Digital libraries and electronic publishing)

SZELLE Béla: *Katalogizálástörténet*. 1– 2. köt. Bp. : Tankönyvkiadó, 1962. Egyetemi jegyzet

TAIT, James A.: Authors and titles : an analytical study of the author concept in codes of cataloguing rules in the English language, from that of the British Museum in 1841 to the Anglo-American Cataloguing rules. London : Clive Bingley, 1969.

TAKAWASHI, Tadayoshi: Relationship between Japanese and Western cataloging rules. In: *Cataloging and classification quarterly*. 35 (2002)1-2., p. 209-225.

TAO, Hanyn – COLE, Charles: Wade-Giles or Hanyn Pinyin : practical issues and proper names. In: *Cataloging and classification quarterly*. 15 (1990) 2., p. 105-117.

TAYLOR, Arcer – MOSCHER, Fredric J.: The bibliographical history of anonyms and pseudonyms. Chicago : University of Chicago, 1951.

TAYLOR, Arlene G.: Authority files in online catalogs: an investigation of their value. In: *Cataloging and classification quarterly*. 4 (Spring 1984) 3., p. 1-17.

TAYLOR, Arlene G.: Research and theoretical considerations in authority control. In: *Cataloging & classification quarterly*. 9 (1989) 3., p. 29-56.

The principles and future of AACR : proceedings of the International Conference on the Principles and Future Development of AACR : Toronto, Ontario, Canada, October 23/25, 1997. Edited by Jean Weihs. Ottawa ; Chi-

cago : Library Association Publishing : American Library Association, 1998.

TILLET, Barbara B.: Authority control in the online environment: considerations and practices. Ed. Barbara B. Tillett. New York ; London : Haworth Press, 1989. Párhuzamosan megjelent a *Cataloging & Classification Quarterly*. 9 (1989) 3. számaként.

TILLET, Barbara: International shared resources. In: *Authority Control in the 21st Century*, 1996.
<http://digitalarchive.oclc.org/da/ViewObject.jsp?fileid = 0000003520:000000091710&reqid = 1268>

TILLET, Barbara: A Virtual International Authority File. In: 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001, Boston.
<http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/094-152ae.pdf>

TILLET, Barbara: Authority control : state of the art and new perspectives. In: *Authority Control : Definition and International Experiences*, 2003.
http://www.sba.unifi.it/ac/relazioni/tillett_eng.pdf

VAJDA Erik: A besorolási adatok egységesítése : fogalmak tisztázása és terminológiai javaslat. In: *Tudományos és műszaki tájékoztatás*. 37 (1990) 5. sz., p. 186-190.

VAJDA Erik: Principles of a National Union Catalog : Shared cataloging in a small country
In: The Andrew W. Mellon Foundation Conference on Union Catalogs : National Library of Estonia, 17-19 October 2002, Tallin.
http://www.nlib.ee/inglise/docs/mellon/m_vajda.doc

UNGVÁRY Rudolf – VAJDA Erik: *Könyvtári információkeresés*. Bp. : Typotex, 2002.

UNGVÁRY Rudolf – VAJDA Erik: Az információkeresés szavai. In: *Tudományos és műszaki tájékoztatás*. 50 (2003) 12. sz. p. 479-490.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id = 3451&is_sue_id = 446

VÁSÁRHELYI Judit, P.: Régi hazai nyomtatványok adatbázisainak elvei : tervek – elképzelések. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*. (1996) 1. sz. p. 12-17.

VELLUCCI, Sherry L.: Bibliographic relationships. In: *The principles and future of AACR*, 1998, p. 105-146.

VERNON, Elizabeth: Hebrew and Arabic script materials in the automated library. In: *Cataloging and classification quarterly*. 14 (1991) 1., p. 49-67.

VERONA, Eva: A historical approach to corporate entries. In: *Libri*. 7 (1956) 1., p. 1-40.

VERONA, Eva: Literary unit versus bibliographical unit. In: *Libri*. 9 (1959) 2., p. 79-104. Repr.: *Foundations of cataloging : a sourcebook*. Edited by Michael Carpenter and Elaine Svenonius. Littleton : Libraries Unlimited, 1985, p. 155-175.

VERONA, Eva: Form headings in catalogues of the past and present. In: *Library resources & technical services*. 6 (1962) 4., p. 295-317.

VERONA, Eva (1975): *Corporate headings: their use in library catalogues and national bibliographies : a comparative and critical study*. London : IFLA Committee on cataloguing, 1975.

VIAF cooperative. In: IFLA – CDNL Alliance for Bibliographic Standards (ICABS). Annual report, October 2003 – February 2004. IFLANET
<http://www.ifla.org/VI/7/annual/ar03-04.htm>

WEBER, Lisa B.: Record formatting: MARC AMC. In: *Cataloging & classification quarterly*. 11 (1990) 3-4., p. 117-162.

WILLER, Mirna: Rad na međunarodnoj dostupnosti zapisa preglednih kataloga jedinica: 1995-1998. In: *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 42 (1999) 1-4., p. 43-70.

WILLER, Mirna: Authority control and international standard authority data numbers: need for international cooperation. In: *Authority Control in the 21st Century*, 1996.

<http://www.oclc.org/oclc/man/authconf/willer.htm>
<http://digitalarchive.oclc.org/request?pid = objid:0000003520>

WILSON, Patrick: Two kinds of power: an essay on bibliographic control. Berkeley : University of California Press, 1968.

WILSON, Patrick: The catalog as access mechanism : background and concepts. In: *Foundations of cataloging : 256-268*. Eredetileg: *Library resources & technical services*. 27 (1983) 1., p. 4-17.

WILSON, Patrick: Interpreting the second objective of the catalog. In: *Library Quarterly*. 59 (1989) 4., p. 339-353.

YEE, Martha M.: What is a work? In: *The principles and future of AACR*, 1998, p. 62-104.

What's in a name? : control of catalogue records through automated authority files. Ed. by Natsuko Y. Furuya. Toronto : University of Toronto Library Automation Systems, 1978.

Szabályzatok nevének rövidítései

ALA – American Library Association; A.L.A. Cataloging Rules, kiadások: 1908, 1941, 1949.

AACR – Anglo American Cataloging Rules, 1967

AACR2 – Anglo American Cataloging Rules, 1978, főbb revíziók: 1988, 1998, 2002.

AFNOR – Association française de normalisation, Norme française (francia)

MSZ – Magyar Szabvány

RAK – Regeln für die alphabetische Katalogisierung (német)

RC – Reglas de catalogación (spanyol)

RICA – Regole italiane di catalogazione (olasz)

Besorolási adatok metaadatformátumai

Authorities: a MARC format. Library of Congress, Marc Development Office. Prelim. ed. Washington : Library of Congress, 1976.

Authorities : a MARC format. 1st ed. Library of Congress. Processing Services. Washington, Library of Congress, 1981.

MARC 21 AUTHORITY – MARC 21 format for authority data : contents. Washington : Library of Congress, ed. 1999, updated 2000.
<http://www.itsmarc.com/crs/Auth0001.htm>

MARC 21 XML Schema : official Web site. Library of Congress' Network Development and MARC Standards Office. Washington : LC
<http://www.loc.gov/standards/marcxml/>

[OAI (2004)] – Az Open Archives Initiative metaadatgyűjtési protokollja. Magyar fordítás verziója: 1.0, 2004-05-11. Fordította Kiss Gergő. Bp. : MTA SZTAKI Elosztott Rendszerek Osztály, 2004.
<http://hektar.sztaki.hu/oai/protokoll.html>

UNIMARC/authorities : universal format for authorities. Recommended by the IFLA Steering Group on a UNIMARC Format for A ; approved by the Standing Committees of the IFLA Sections on Cataloguing and Information Technology. München ; London : Saur, 1991. (UBCIM Publications – New Series ; 2)
<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/uniafull.htm>

UNIMARC manual – authorities format. International Federation of Library Associations and Institutions ; IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, Deutsche Bibliothek, Frankfurt am Main. 2nd revised and enlarged ed. München : Saur, 2001. (UBCIM Publications – New Series ; 22)

Besorolásiadat-jegyzékek, -állományok és a készítésüket segítő szakkiadványok

Hazai

BACZONI Tamásné: Kiemelt szerzők az Országos Széchényi Könyvtár olvasói betűrendes katalógusában. Bp. : Országos Népművelési Propaganda Iroda, 1974.

DEBRECZENI Kornélia, Sz.: Magyar írói álnév lexikon : a magyarországi írók álnevei és egyéb jegyei : Gulyás Pál lexikonának kiegészítése. Bp. : PIM, 1992.

ERUDITIO – Bibliotheca Eruditionis : a Kárpát-medence olvasmányműveltsége 1500-1700 : olvasmánytörténeti adatbázis. Budapest – Szeged
<http://www.eruditio.hu/olvort1.html>

GULYÁS Pál: Magyar írói álnév lexikon. Bp. : Akad. K., 1956, 2. kiad. 1978.

Hungarica Névkataszter. Bp. : OSZK
<http://www.iif.hu/db/hung/index.html>

Magyar Életrajzi Index. Bp. : PIM
<http://www.pim.hu/Online/adattar/mei.php>

Régi magyarországi szerzők. Kész. az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomatványok Szerkesztőségében. Bp. : OSZK, 1989 [!1990]

A római katolikus egyház latin szertartású liturgikus művei egységesített címeinek jegyzéke. Bp. : OSZK KMK, 1983., utánn. 1986.

A személyek neve mint a katalógusok besorolási adata az egyes nemzetek gyakorlatában. Bp. : OSZK KMK, 1984, utánn. 1986.

VARGA Ildikó: A leíró katalógusok továbbépítése : útmutató. Bp. : OSZK-KMK, 1982.

Külföldi

ACOLIT : autori cattolici e opere liturgiche : una lista di autori?!. 1-3. vol. Diretto da Mauro GUERRINI. Milano : ABEI, 1999-2004.

Anonymous classics : a list of uniform headings for European literatures / ed. by R.C. Hewett. London : IFLA International Office for UBC, 1978.

Autorités BNF (Bibliothèque nationale de France)
<http://noticesautorites.bnf.fr/>

British Library – Integrated Catalogue / Browse an Alphabetical Index
http://catalogue.bl.uk/F/?func=file&file_name=login-bl-list

COFAR – French Official Corporate bodies of the Ancient Regime. In: Autorités BNF

<http://noticesautorites.bnf.fr/>

CORELI – Religious Corporate bodies. In: Autorités BNF
<http://noticesautorites.bnf.fr/>

CROLIST – [Horvát hálózati katalogizálási projekt és informatikai rendszeren belüli fájl]
<http://www.nsk.hr/opac-croli/croli.html>

Die Deutsche Bibliothek – Personennamendatei

Katalogdatenbank ILTIS:
http://z3950gw.dbf.ddb.de/z3950/zfo_get_file.cgi?file_name=DDB/searchForm.html

vagy HBZ (Hochschulbibliothekszentrum des Landes Nordrhein-Westfalen), HBZ-Verbundkatalog – Personennamendaten:
http://193.30.112.134/F?func=find-a-0&local_base=hbz10

EDIT 16 – Censimento delle edizioni italiane del XVI secolo [Besorolásiadat-fájl az adatbázis részeként]
<http://edit16.iccu.sbn.it/>

Form and structure of corporate headings / recommendations of the Working Group on Corporate Headings ; approved by the Standing Committees of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on

Official Publications. London : IFLA International Office for UBC, 1980.

[HPB] – The Hand Press Book Database [honlap]. Consortium of European Research Libraries. Az adatbázis hozzáférése jogosultságokhoz kötött.
<http://www.cerl.org/HPB/hpb.htm>

[LCNAF] Library of Congress Name Authority File. In: Library of Congress Authorities
<http://authorities.loc.gov/>

List of uniform headings for higher legislative and ministerial bodies in European countries / compiled by the USSR Cataloguing Committee. 2nd ed. London : IFLA International Office for UBC, 1979.

List of uniform titles for liturgical works of the Latin rites of the catholic church / recommended by the Working Group on Uniform Headings for Liturgical Works. 2nd rev. ed. München: Saur, 1981.

Magyarul: A római katolikus egyház latin szertartású liturgikus művei egységesített címeinek jegyzéke. Bp. : OSZK KMK1983., utánnny. 1986

Names of states : an authority list of language forms for catalogue entries. London : IFLA International Office for UBC, 1981.

Names of persons : national usages for entry in catalogues / by the IFLA International Office for UBC. 4th rev. and enl. ed. München [et al.] : Saur, 1996.

LEAF Project [honlap]. Coordinator Staatsbibliothek zu Berlin
<http://www.crxnet.com/leaf/>

MALVINE Project [honlap]. Berlin State Library, European consortium of libraries, archives, and museums.
<http://www.malvine.org/>

NACO : Program for Cooperative Cataloging [honlap]. Washington : Library of Congress
<http://lcweb.loc.gov/catdir/pcc/naco.html>

[PAN] – Personennamen der Antike : PAN : Ansetzungs- und Verweisungsformen gemäss den RAK. Erarb. von der Bayerischen Staatsbibliothek ; Red. Bearb. Claudia Fabian, Ute Klier.

Wiesbaden : L. Reichert, 1993. (Regeln für die alphabetische Katalogisierung : RAK ; Bd. 7)

[PMA] – Personennamen des Mittelalters = Nomina scriptorum medii aevi PMA. Erarb. in der Bayerische Staatsbibliothek von Claudia Fabian, Ute Klier u. Gabriele Messmer ; Redaktionelle Bearb. Claudia Fabian. 2. erw., Ausg. München : Saur, 2000.

Structures of corporate name headings : final report, November 2000 / final report of Working Group on the Revision of FSCH (IFLA Section on Cataloguing) ; compiled and introd. by Ton Heijligers. Hague : IFLA, 2001.

VIAF – Virtual International Authority File. LC, Die Deutsche Bibliothek. [Projektsmertető]. OCLC, 2003.
<http://www.oclc.org/research/projects/viaf/default.htm>

VOLPI, Vittorio: Dizionario delle opere classiche : intestazioni uniformi degli autori, elenco delle opere e delle parti componenti, indici degli autori, dei titoli e delle parole chiave della letteratura classica, medievale e bizantina. 1-3. vol. 1994.

A Szép Magyar Könyv 2004 versenyen a művészeti könyvek és albumok kategóriában oklevelet és Antall József emlékdíjat kapott az Országos Széchényi Könyvtár „Élet a régi Magyarországon” című, az Osiris Kiadóval közösen megjelentetett kiadványa. Ez a kötet nyerte el a közönségdíjat is, vagyis erre a kiadványra érkezett a legtöbb szavazat a Könyvfesztiválon és a veszprémi külön kiállításon.

A bibliofil és speciális kiadványok kategóriája fődíját ugyancsak az OSZK kiadványa, a Kossuth Kiadóval közösen megjelentetett „Benyovszky Móric madagaszkári jegyzőkönyve 1772-1776” c. kötet nyerte.
(OSZK levelezési lista, 2005. jún. 6.)